

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

Právo na život a jeho ústavní limity

Bakalářská práce

The right to life and its constitutional limits

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

doc. JUDr. Jan KUDRNA, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Natálie ČVANČAROVÁ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Mníšku pod Brdy, dne 01.03.2022

Natálie Čvančarová

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat vedoucímu práce doc. JUDr. Janu Kudrnovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, trpělivost a vstřícný přístup při zpracovávání této bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá otázkou práva na život a jeho ústavních limitů. Důraz je kladen především na význam tohoto práva, jeho vývoj, nositele a pojmů s ním souvisejících a také na zaměření se na vnitrostátní a mezinárodní legislativní úpravu. Druhá část práce pojednává o aktuálních otázkách v souvislosti s tímto právem a také o trestněprávních otázkách s ním spojených, jako například okolnosti vylučující protiprávnost. Cílem této práce je vysvětlení smyslu tohoto základního lidského práva, pochopení vzniku právní ochrany práva na život a také uvažování nad velmi diskutabilními tématy, jako jsou umělé přerušování těhotenství, ukončení marné lékařské péče, eutanazie a mimo jiné trest smrti.

KLÍČOVÁ SLOVA

právo na život * Listina základních práv a svobod * Ústava České republiky * interrupce * trest smrti * eutanazie * okolnosti vylučující protiprávnost

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the right to life and its constitutional limits. The emphasis is especially placed on the significance of this right, its evolution, bearers and related concepts and also focusing on national and international legislation. The second part of this thesis deals with current issues connected with this right and also criminal law questions related to this right for example circumstances precluding illegality. The aim of this thesis is to explain the meaning of this fundamental human right, understanding the emergence of legal protection and also thinking about very controversial concepts such as abortion, the termination of futile medical care, euthanasia and also the death penalty.

KEYWORDS

right to life * Charter of Fundamental Rights and Freedoms * Constitution of the Czech Republic * abortion * death penalty * euthanasia * circumstances precluding illegality

Obsah

Úvod.....	7
1. Právo na život jako přirozené právo člověka	9
1.1 Význam práva na život a jeho nositelé	10
1.2 Postavení práva na život vzhledem k ostatním lidským právům	10
1.3 Vznik práva na život a předmět ochrany	11
1.4 Trest smrti.....	15
2. Historie práva na život	18
2.1 Mezinárodní úprava	20
2.1.1 Role Organizace spojených národů na poli lidských práv	20
2.1.2 Všeobecná deklarace lidských práv.....	21
2.1.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a druhý Opční protokol	21
2.2 Rada Evropy.....	22
2.2.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	23
2.2.1.1 Dodatkový protokol č. 6	23
2.2.1.2 Dodatkový protokol č. 13	24
2.3 Charta základních práv a svobod Evropské unie	25
3. Právo na život a trest smrti – historie v ČR.....	25
4. Úprava práva na život v právních předpisech ČR	30
4.1 Ústava České republiky	30
4.2 Listina základních práv a svobod	30
4.2.1 Listina základních práv a svobod – čl. 6 odst. 1	31
4.3 Občanský zákoník	32
5. Trestněprávní otázky práva na život.....	32
5.1 Trestní zákoník – obecná část.....	33
5.1.1 Okolnosti vylučující protiprávnost	33
5.1.1.1 Krajní nouze.....	33
5.1.1.2 Nutná obrana	37
5.1.1.3 Oprávněné použití zbraně	38
5.2 Trestní zákoník – zvláštní část	41
5.2.1 Vražda a zabití	41
5.2.2 Usmrcení z nedbalosti	42
6. Aktuální témata spojená s právem na život.....	43
6.1 Interrupce	43
6.2 Eutanazie.....	47

6.2.1 Asistovaná sebevražda	49
6.3 Otázka ukončení marné lékařské péče	51
7. Výzkum o trestu smrti a interrupci	52
Závěr	62
Seznam použitých pramenů	64
Seznam obrázků	70

Úvod

Právo na život je univerzálním, základním lidským právem, které náleží každému a nikdo nesmí být v tomto právu diskriminován či krácen. Ač právo na život patří mezi nejdůležitější lidská práva, je stále doprovázeno častými diskusemi a ani v dnešní době nepanuje společenský soulad s jeho významem. Nejproblematictější a nejdiskutabilnější otázkou práva na život je určování jeho počátku, tudíž kdy nastává moment, aby byl lidský jedinec hoděn požívat ochrany tohoto práva (problém umělého přerušení těhotenství), a také jeho konce – tedy případy uplatňování trestu smrti či „milosrdného zabití“ (eutanazie).

Právo na život má dlouhodobou historii, a to právě mimo jiné z důvodu jeho kontroverznosti. Právo na život je jedno z nejdůležitějších práv, které se řadí k základním principům demokratické společnosti.

V první řadě představím teoretické principy práva na život, zakotvení tohoto práva v zákonech, jeho historii, nositele a mezinárodní úpravu. Poměrně velkou část mé práce tvoří trest smrti a s ním související trestněprávní otázky jako okolnosti vylučující protiprávnost, zabití, vražda a usmrcení z nedbalosti. Další problematika, která dle mého názoru s právem na život souvisí a jedná se o aspekty, které jsou v dnešní době značně diskutované, jsou témata spojená s interrupcí, eutanazií a otázky týkající se ukončení marné lékařské péče. V samotném závěru práce jsem zpracovala výsledky z dotazníku, který jsem vytvořila k tomu, aby sloužil jako jeden ze stavebních kamenů pro tuto práci.

Informace a fakta v této práci pochází především z ústavních zákonů, zákonů, článků a odborných knih. Téma právo na život je velmi rozsáhlé a z praktického i teoretického hlediska dle mého názoru není možné obsáhnout všechna témata s tím související. Ve své práci jsem se snažila alespoň okrajově zpracovat související témata a najít odpověď na otázky, které s právem na život souvisí. Při zpracovávání tohoto tématu jsem narazila například na problém, kdy právní úprava zakotvující právo na život je sice velmi kvalitní, ale neodpovídá požadavkům a vyspělosti společnosti, viz problém umělého přerušení těhotenství, eutanazie aj.

Cílem mé práce bylo rozebrání významného práva, práva na život a s ním související problematiky. Záměrem práce bylo poukázání na důležitou oblast ohledně této problematiky, protože, ačkoliv si to mnozí z nás neuvědomují, je součástí našeho každodenního života.

V souvislosti s mou bakalářskou prací bych ráda zmínila citát římského filozofa, dramatika a básníka L. A. Senecy (4 př. n. l. - 65 n. l.): *„Rovné právo není to, kterého všichni užívají, nýbrž to, které bylo stanoveno pro všechny.“*

1. Právo na život jako přirozené právo člověka

Právem na život rozumíme právo určené každé lidské bytosti mající rozum a svědomí, tedy bytosti mající subjektivitu. Lidská a občanská práva jsou nedotknutelnou hodnotou zakotvenou v každém svobodném a demokratickém státě. Cílem moderního pojetí lidských a občanských práv je univerzální chápání těchto práv a svobod. Hlavní myšlenkou je jejich nezrušitelnost a svrchovanost zákona.¹

Právo na život se spolu s dalšími lidskými právy řadí mezi nejdůležitější, ústavou zaručená základní lidská práva. Pro státní orgány a ostatní občany z tohoto vyplývá povinnost tuto sféru respektovat a nezasahovat do ní.²

Právo na život působí *erga omnes* (vůči všem), je tak chráněno před zásahy druhé osoby (kohokoliv), včetně státu.³

Právo na život lze rozlišit na dva možné způsoby podle statusu. Prvním pojetím je status negativní (*status negativus*), jehož významem je nezasahování státní mocí do individuální svobodné sféry člověka. Ve druhém pojetí je právo na život považováno za status pozitivní (*status positivus*), z něhož plyne povinnost státu něco provést, zajistit.⁴

Listina základních práv a svobod (LZPS) ve své preambuli hovoří o neporušitelnosti přirozených lidských práv. Z čl. 1 věty druhé LZPS proto vyvozujeme, že základní lidská práva a svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná.⁵ Základní lidská práva nepodléhají promlčení, žádným způsobem ani předpisem nemohou být zrušena.

Lidská práva mají nedotknutelnou hodnotu a jsou jedním z nejzákladnějších prvků každého demokratického a svobodného státu.⁶

¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 287. ISBN 978-80-7380-423-7.

² Tamtéž, s. 300.

³ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁴ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 296. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁵ Tamtéž, s. 319.

⁶ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 207. ISBN 978-80-7380-103-8.

1.1 Význam práva na život a jeho nositelé

Nejdůležitějším významem je ochrana tělesné integrity, která nebude ohrožena způsobem, který by mohl přivodit smrt. Rozumíme jí také právo být zplozen. Právo na život řadíme mezi základní lidská práva a bez něho by ostatní práva byla bezvýznamná, protože by neměla být komu garantována. Právo na život zaniká smrtí jedince.

Subjekty základních lidských práv a svobod stanovuje Listina základních práv a svobod různými pojmy, mezi základní označení patří každý, občan, cizinec, mladistvý atd. V případě práva na život je nejdůležitějším pojmem „každý“, čímž chápeme každého člověka.⁷ V čl. 6 Listiny základních práv a svobod je právo na život zaručeno každé fyzické osobě (lidské bytosti). Toto právo nám náleží díky lidské existenci jako takové. Ta je chápána jako důstojná a je brána jako požadavek plynoucí z lidství. Lidský život je u každého jedince vnímám jako stejně hodnotný. Lidský život je hoděn ochrany pro jeho samotnou hodnotu, a to bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví či náboženského vyznání.

Bez zachování občanských práv (právo na život, právo nebýt mučen, týrán, ...), která mají vztah přímo k lidské osobnosti, bychom nemohli vůbec existovat.⁸

1.2 Postavení práva na život vzhledem k ostatním lidským právům

Právo na život patří k základním a nejdůležitějším lidským právům. Tato práva jsou nezávislá na státu, stát základní lidská práva deklaruje na ústavní úrovni, mimo jiné jim poskytuje ochranu a určuje jejich meze a rozsah.⁹

Právo na život nalezneme v Listině základních práv a svobod v hlavě druhé v prvním oddílu v čl. 6 spolu s právem na osobní svobodu, nedotknutelností osoby, právem na lidskou důstojnost, právem vlastnit majetek a jinými.

⁷ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 218–219. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁸ ŠIMÁK, Martin. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA. Lidská práva – od historie do současnosti [online]. 2005, s. 115-120 [cit. 2021-12-15]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>

⁹ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 219. ISBN 978-80-7380-103-8.

Základní lidská práva jsou garantována všem od narození až do smrti. Jiná práva mohou být na rozdíl od těchto práv přiznána pouze určitému okruhu osob (cizinci, občané, studenti, ...).¹⁰

Právo na život je chráněno nejen ústavně, ale také mnohými mezinárodními dokumenty, jako například Všeobecnou deklarací lidských práv v čl. 3, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech v čl. 6 odst. 1., Evropskou úmluvou o lidských právech v čl. 3 odst. 1 či Úmluvou o právech dítěte v čl. 6.¹¹

Principiálně je právo na život přímo aplikovatelné, vyžaduje ovšem paralelní užití také jiných práv obsažených v Listině a důležité je upřesnění v právním řádu. Život člověka jako takový a právo ho zachovávat závisí také na předpisech práva trestního, občanského i správního.¹²

Základní lidská práva a svobody mají mnoho společného, v první řadě v obsahu, subjektech, funkcích a právních vlastnostech. Mezi společné prvky řadíme fakt, že základní práva jsou ústavně zaručena, mají povahu veřejného subjektivního práva, vznikají přímo na základě ústavy či mezinárodní smlouvy, jsou vůči státu soudně vymahatelná a představují ústavní hodnoty, kterými je stát vázán.¹³

Základní lidská práva, na rozdíl od lidského individua, nemají pomíjející konec, jsou stále existující.¹⁴

1.3 Vznik práva na život a předmět ochrany

Ve větě druhé čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je uvedeno, že lidský život je hoden ochrany již před narozením. Slovo „hoden“ nicméně nestanovuje právní, ale pouze morální kvality. Lidský život je předmětem poměrné právní ochrany jak před narozením, tj. od okamžiku početí, tak zejména po

¹⁰ KLÍMA, Karel. Ústavní právo. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-000-4.

¹¹ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 635. ISBN 80-86898-44-X.

¹² Tamtéž, s. 635.

¹³ FILIP, Jan. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 43–47. ISBN 80-210-1569-1.

¹⁴ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 213. ISBN 978-80-7380-103-8.

narození.¹⁵ Je ovšem velmi složité s jistotou určit, kdy nastává počátek lidského života. Nalézt správnou odpověď je velmi složité a liší se obor od oboru. Rozhodující vědou je ovšem v tomto případě věda lékařská, která jako jediná může stanovit, ve kterém momentě nastává zrození jedince a kdy smrt.¹⁶ Listina tudíž neřeší, zda nasciturus má či nemá vlastní právní subjektivitu. Lidský plod (před narozením) nepožívá stejné ochrany jako pojem „každý“ ve větě první.¹⁷ Podle § 25 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (OZ) se na nasciturus hledí jako na již narozené dítě, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se potom za to, že se dítě narodilo živé.¹⁸ Mohli bychom hledat podobnosti v římskoprávní zásadě *nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodis eius agitur* (ten, kdo se má narodit, pokládá se již za živého, kdykoli se jedná o jeho prospěch). V případě, že se dítě narodí mrtvé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo. Tudíž podle § 25 OZ není nasciturus subjektem práv. Tento paragraf tedy neuskutečňuje čl. 6 odst. 1 věty druhé Listiny základních práv a svobod. Nasciturus a jeho ochrana v OZ je významná především v dědickém právu.

Velmi diskutabilní je poté vyjádření rozdílné definice počátku života v občanském zákoníku (od samotné existence dítěte – od narození) a v trestním zákoníku (od počátku porodu). Otázku, ve kterém okamžiku začíná lidský život, konkrétně nespécifikují ani mezinárodní smlouvy, jimiž je právo na život garantováno.

Početí tak jinak chápou rozdílní autoři či přístupy. První ze dvou hlavních proudů je ontologický personalismus, který přisuzuje ochranu lidskému životu ve všech fázích vývoje, první fází je početí a poslední fází klinická smrt. Rozdílný názor na ochranu života má druhý proud, empirický funkcionalismus, který rozlišuje pojmy bytost a osoba. Za osobu je považován jedinec s určitými schopnostmi, kdežto bytost je každý člen lidského druhu.¹⁹ Z toho vyplývá,

¹⁵ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 332. ISBN 978-80-7380-423-7.

¹⁶ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 635. ISBN 80-86898-44-X.

¹⁷ Tamtéž, s. 636.

¹⁸ Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹ Časopis pro právní vědu a praxi [online]. XXIV. Brno, 2016 [cit. 2021-09-15]. ISSN 1805-2789. Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1366264/CPVP_4_16.pdf

že Listina základních práv a svobod neurčuje právní závazek k zákazu potratů, ale pouze poukazuje na morální aspekt.

Ústavodárce tudíž nechává otázku určení počátku života zcela otevřenou a nejasnou. Cílem ústavodárce bylo nalezení kompromisu mezi dvěma přístupy s odlišným názorem, na jedné straně stojí zastánci pro rozšíření obsahu ochrany práva na život již od prenatálního vývoje (od početí), zatímco na druhé straně stojí zastánci názoru aplikování práva na život až od okamžiku narození.

Setkáváme se tak se dvěma odlišnými názory. Prvním názorem je přisuzování všech práv a povinností již okamžikem oplodnění (lidskému embryu). Druhý směr zastává názor, že lidské embryo je součástí ženského těla, a proto na embryo nelze hledět jako na subjekt se všemi právy a povinnostmi. Otázkou také zůstává, kdy je dítě považováno za živě narozené. Odpovědí je okamžik, při kterém dítě přestává být plodem a stává se živým člověkem. Katolický katechismus například uvádí, že lidský život musí být chráněn již od okamžiku početí, musí být absolutně respektován a již od první chvíle existence musí být lidské bytosti přiznána práva osoby, mezi která řadí právo na život.²⁰

Předmětem ochrany práva na život je život jako takový, který vyplývá ze samotné existence lidství. Existenci lidství můžeme chápat jako synonymum k pojmu bytí, tedy vyjádření všeho, co bylo, je a bude.

Právo na život se objevuje v ústavních dokumentech a je mnohými dokumenty chráněno. Český právní řád definuje právo na život jako nezcizitelné lidské právo působící vůči všem. V ústavním pořádku České republiky je právo na život chráněno čl. 6 Listiny. V tomto článku je ve větě první prvního odstavce právo definováno obecně, odstavce 2 a 3 právo konkretizují a odstavec 4 stanovuje výjimky, za kterých může dojít k omezení tohoto práva.

Je velmi důležité stanovení okamžiku, kdy se dítě považuje za živě narozené a kdy nasciturus přestává být plodem a stává se z něj živý člověk. Ve světě je ovšem tento okamžik řešen nejednotně. Za poměrně obecnou můžeme považovat zásadu, že jde o okamžik, kdy je plod schopen žít mimo tělo matky a je pouze na právní úpravě, jak tuto zásadu konkretizuje. Právní řád České republiky tuto problematiku upravoval ve vyhlášce č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení

²⁰ Katolická církev. Katechismus katolické církve. Překlad Josef KOLÁČEK. Vyd. 2., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 793. ISBN 978-80-7192-488-3.

těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. V § 2 této vyhlášky je za narození (vznik života jedince) považováno úplné vypuzení plodu z těla matky a plod má po narození porodní hmotnost (minimálně 500 gramů) a projevuje známky života (dech, akce srdeční, pulzace pupečníku, aktivní pohyb svalstva).²¹ Tato vyhláška byla k 1.4. 2012 zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách zrušena. Stávající právní úprava, která by jednoznačně definovala pojmy živě narozeného a mrtvého dítěte je obsažena v nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie (EU) č. 1260/2013 v čl. 2 písm. e) „*narozením živého dítěte se rozumí narození dítěte, které dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulsaci pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, bez ohledu na gestační stáří* a písm. f) *úmrtím se rozumí trvalé vymizení všech známek života v jakémkoli okamžiku po narození živého dítěte (postnatální selhání vitálních funkcí bez možnosti opětovaného oživení)*.“²²

Jak již bylo zmíněno výše, lze spatřovat mírné rozdíly v chápání počátku života obsaženém v trestním zákoníku, kdy fyzická osoba nabývá ochrany trestním zákoníkem a lehce rozdílném vyjádření v občanském zákoníku. Zásadním problémem je ohraničení časového úseku, kdy je lidský plod chráněn prostřednictvím těhotné ženy (např. § 122 odst. 2 písm. g) trestního zákoníku) a od kdy je možné lidský plod chápat jako předmět útoku trestného činu vraždy apod. V trestním zákoníku (TZ) lze za těhotenství považovat okamžik od nidace (uhnízdění vajíčka v děložní sliznici v těle matky) až do počátku porodu. V tomto období je tedy plod chráněn těhotnou ženou. Samotným počátkem porodu se ve smyslu trestního práva stává plod živým člověkem. Porod se přirozeně skládá ze tří fází (porodních dob), a to fáze otevírací (první doba), fáze vypuzovací (druhá doba) a fáze placentární (třetí doba), kterou se porod považuje za ukončený. Setkáváme se s mnohými názory, ve kterém momentě trestní právo přestává plod chránit prostřednictvím těla matky a začíná plod chránit jako samotnou fyzickou osobu. Autoři komentářů trestního zákoníku (v souladu s rozhodnutím soudu č. B 2/1986-26) dospěli k názoru, že živý člověk je hoden ochrany od druhé

²¹ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 15. ISBN 80-210-1140-8.

²² Nařízení evropského parlamentu a Rady EU č. 1260/2013 ze dne 20.11.2013. [cit. 2021-08-20]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1260&from=IT>

doby porodní, od doby, kdy je plod vybavován z těla matky a alespoň částečně začal opouštět její tělo (hlavička, končetina).²³

V občanském zákoníku dochází k přiznání právní osobnosti za podmínky, když to vyhovuje jeho zájmům. V § 25 OZ tudíž platí vyvratitelná domněnka „*má se za to, že se dítě narodilo živé*“ a fikce „*nenarodí-li se živé, „hledí se na něho“, jako by nikdy nebylo.*“²⁴

1.4 Trest smrti

Důležitou otázkou je také zánik práva na život. Jiná věc je přirozené úmrtí, během kterého o smrti jedince nerozhoduje nikdo druhý. Právo na život proto velmi souvisí s trestem smrti, s okamžikem, kdy o životě a smrti osoby „rozhoduje“ druhá osoba.

Trest smrti je státem nařízené a vykonané usmrcení člověka odsouzeného za trestný čin, za který je podle platného trestního práva možné uložit tento trest. Jedná se o velmi kontroverzní záležitost, argument zastánců trestu smrti je spravedlnost, odpůrci nejčastěji uvádějí morální argument, justiční omyl či právo každého na život.

Trest smrti provází společnost již od jejího vzniku. Dalo by se říct, že je její součástí. Nejstarší historická zmínka o trestu smrti je z počátku 2. tisíciletí př. n. l v době vydání Chammurapiho zákoníku, který je postaven na principu „oko za oko, zub za zub“. Zmíněný zákoník se poté stal předlohou pro velké množství právních systémů, které schvalují trest smrti jako nejvyšší možný trest (např. islámské právo šaría).

Při odsouzení k trestu smrti měl odsouzený možnost volby, zda zvolí smrt rychlou či pomalou.²⁵ Důvodem trestu smrti bylo primárně zastrašení společnosti před pácháním trestné činnosti. V evropských zemích byly tresty smrti prováděny

²³ ŘÍHOVÁ, Karin. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva [online]. 1.4.2019 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>

²⁴ Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁵ NEVŘALA, Jan. Základy forenzní psychologie. Ostrava: Ostravské univerzita, 2005. ISBN 80-7368-037-8.

zvláště brutálními způsoby (rozčtvrcení, upálení), což bylo doprovázeno značnou pozorností společnosti.

Změnu v nehumánním zacházení s odsouzenými přineslo osvícenství. Jako první se proti trestu smrti postavil filozof a profesor práv Cesare Beccaria (1738-1794) a ve svém díle (O zločinech a trestech) trest smrti přímo zavrhoval.

V dalších letech poté docházelo k omezování trestu smrti a byl nahrazován například doživotním otroctvím. Výrazná změna nastala po vzniku Organizace spojených národů. Postupem času, s přistoupením zemí k jednotlivým dohodám o lidských právech doházelo k omezování či úplnému zrušení trestu smrti.

Trest smrti zůstal zachován v některých zemích světa, jako například v Africe, Asii, Jižní Americe, Číně nebo v některých státech Spojených států amerických (Arizona, Montana, Nevada, Texas, Oklahoma, ...).²⁶ USA přitom spolu s Japonskem (které také stále uplatňuje trest smrti) patří mezi země, které uznávají demokratické a právní principy, přesto ale trest smrti uplatňují. Ve Spojených státech amerických po několik desetiletí probíhají diskuse a debaty o tom, do jaké míry je ve 21. století trest smrti stále ospravedlnitelný. I přes mnohé debaty o morálce, etice a právu budou nejpravděpodobnějšími důvody, které povedou k úplnému zrušení trestu smrti (ve všech státech USA), ekonomické náklady.²⁷ Čína i v roce 2020 nadále zůstává označována za největšího popravčího světa. Každým rokem je zde popraveno tisíce lidí, přesná čísla poprav a rozsudků smrti ovšem Čína uvádí jako státní tajemství. Pomyslné druhé místo na žebříčku 5 největších světových katů zaujímá Írán s více než 246 popravami. Na třetím místě s více než 107 popravami se umístil Egypt. Následuje Irák (více než 45 poprav) a Saúdská Arábie (27 poprav). Spojené státy americké se s počtem 17 poprav za rok 2020 umístily na pomyslném šestém místě. Celosvětově bylo v roce 2020 popraveno minimálně 483 osob (bez uvedených

²⁶ Death Penalty information centre: State by State. Death Penalty Information centre [online]. 2021 [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/state-by-state>

²⁷ DOHNAL, Radomír. Příliš drahá spravedlnost: americké státy pomalu ruší hrdelní tresty. IDnes [online]. 2019, 2021 [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/xman/styl/spravedlnost-test-smrti-usa-hrdelni-trest-poprava-uspory-alabama-michigan-wiskonsin.A190307_144259_xman-styl_taj

čísel poprav ze zemí, které data o trestech smrti tají). Toto číslo je považováno za nejnižší za poslední desetiletí. Oproti roku 2019 tak došlo k poklesu o 26 %.²⁸

Ačkoliv ustanovení Listiny ohledně práva na život před narozením je v českém právním řádu neurčité, v případě trestu smrti je ustanovení výslovně jasné. V Listině základních práv a svobod v čl. 6 odst. 3 je jasně stanoveno, že trest smrti se nepřipouští.²⁹ Od této zásady není možné se nijak odchýlit. Ochrana života je v čl. 6 odst. 3 vedena jak po linii přímé ochrany, tj. že soudce nemůže vynést rozsudek trestu smrti, ani stát nemůže tento trest zákonně zakotvit, tak po linii nepřímé, v takovém smyslu, že daná osoba nemůže být vydána ani vyhoštěna do státu, kde by ji hrozil trest smrti.

Bezesporu radikální a bezvýjimečné řešení byl zákaz trestu smrti, který v České republice trvá od 1.července 1990. Trest nejvyšší byl nahrazen alternativou odnětí svobody na doživotí ustanovením v § 29 novely trestního zákona č. 175/1990 Sb. Zrušením trestu smrti tak stát akceptuje demokratické principy a přispívá k ochraně základního lidského práva – práva na život.³⁰ K zakotvení zákazu trestu smrti do platného právního pořádku ČR došlo až ústavním zákonem č. 2/1993, tedy o tři roky později od přijetí novely trestního zákona. Historií trestu smrti v České republice se zabývám ve třetí kapitole.

Islámské státy – Súdán, Pákistán, Saúdská Arábie aj. ve svém muslimském trestním právu trest smrti v některých případech (odklon od víry) přímo předpokládají. Výjimkou nejsou ani tresty jako amputace, kamenování či bičování za trestné činy typu krádež, cizoložství, požívání alkoholu. Dle práva šaría se nejedná o mučení nebo kruté zacházení, jelikož by se jednalo o postavení se proti právu. Trest smrti v islámské deklaraci lidských práv není zrušen ani jinak omezen.³¹

Za zmínku také stojí nejznámější organizace na ochranu lidských práv založená roku 1960 Amnesty International, která monitoruje dodržování lidských práv.

²⁸ Amnesty International global report: Death Sentences And Executions [online]. 2020 [cit. 2021-08-26]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/data/file/5249-death-sentences-and-executions-2020-web.pdf?version=1618938482>

²⁹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 333. ISBN 978-80-7380-423-7.

³⁰ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 638. ISBN 80-86898-44-X.

³¹ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 211. ISBN 978-80-7380-103-8.

Posláním této organizace je, aby se všem bez rozdílu dostalo spravedlivého a rychlého soudního projednávání, razantní boj proti trestu smrti, nelidskému zacházení a mučení.³²

V Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966 v čl. 6 je sice stanoveno, že každá lidská bytost má právo na život a toto právo je chráněno zákonem, v druhém odstavci je ovšem stanoveno, že v zemích, kde nebyl trest smrti zrušen, může být tento rozsudek vyhlášen, a to za předpokladu odsouzení pouze za nejtěžší trestné činy. Tento trest může být stanoven pouze na základě konečného rozsudku vyneseného příslušným soudem. Každý má právo žádat proti rozsudku o zmírnění trestu či milost. Trest smrti ovšem nesmí být ukládán za trestný čin spáchaný osobami mladšími 18 let a nesmí být vykonáván na těhotných ženách.

V čl. 7 již zmíněného paktu je stanoven zákaz mučení nebo podrobování krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Zajímavé je, že v mezinárodním kontextu nemůžeme o právu na život mluvit jako o právu absolutním. Existují totiž určité výjimky, za kterých lze trest smrti uložit (např. válečný stav).

2. Historie práva na život

Vznik a vývoj základních lidských práv a svobod ovlivnilo mnoho historických pramenů, jako například Platónova *Politeia*, Deklarace práv člověk a občana či Všeobecná deklarace lidských práv.³³ Historie práva na život sahá několik stovek let do minulosti. Prvopočátky lidských práv můžeme zpozorovat již ve starověku, především v rozšiřování různých oprávnění a jejich obsahu. Lidská práva byla ovlivněna různými vlivy. Vývoj pokračoval ve vrcholném středověku, v období absolutismu, a na konci 18. století začalo postupně docházet k deklaraci lidských práv.

Velmi důležitou roli hrál v dějinách lidských práv příchod novověku, což mělo za následek nástup nových politických, ekonomických a filozofických směrů.

³² ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: Globalizace – bezpečnost*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 394. ISBN 978-80-7380-103-8.

³³ Tamtéž, s. 207.

Snaha o písemné ukotvení lidských práv byla značná. Významný myslitel John Locke (1632-1704), který ve svém díle Druhé pojednání o vládě vychází z koncepce přirozených práv člověka, považuje za základní přirozené právo na člověka právo na život. Lockovo pojetí lidských práv odráží vliv jeho individualistického a sociálně politického pojetí filozofie. Práva člověka považuje za daná a neměnná a člověku jsou přisuzována mimo společnost. John Locke o nich hovoří jako o moci jednotlivce a přisuzuje jim podobu nároků jednotlivce vůči společnosti. J. Locke si ovšem v mnoho svých výkladech protičečí. Podle něj má člověk například právo na život, ale nesmí si život vzít, ani nemůže právo na vlastní život přenést na někoho jiného, na druhou stranu má ale právo zbavit života jiného člověka v sebeobraně. Z těchto „rozporů“ postupně vzešla myšlenka nezadatelných a nezcizitelných práv.³⁴ Locke považuje právo na život za vlastnictví, každý má od přirozenosti moc si toto právo nejenom zachovat proti bezprávím a útokům lidí, nýbrž i trestat a soudit porušení těchto práv tak, jak to podle jeho přesvědčení zasluhuje, a to i smrtí (především u zločinců, u kterých to ohavnost činu vyžaduje).³⁵

V dnešním moderním světě jsou základní lidská práva chápána univerzálně a důležitým kritériem je jejich nezrušitelnost. Univerzálnost základních lidských práv a svobod si klade za cíl překonat stále viditelný rozdíl mezi východním a západním přístupem a nedemokratickým zdůrazňováním formální autority.³⁶

Během několika staletí se také měnila terminologie lidských práv, např. Virginská charta a Prohlášení nezávislosti (americká deklarace) z roku 1776 hovořila o vrozených, přirozených právech. Francie ve svém Francouzském Prohlášení (1789) zase používala označení práva člověka a občana.³⁷

Až v dnešní době můžeme hovořit o tom, že lidskému životu je přisuzována hodnota nejvyšší.

³⁴ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě. Praha: Svoboda, 1992. s. 18–20. ISBN 80-205-0222-X.

³⁵ Tamtéž, s. 78–79.

³⁶ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 207-208. ISBN 978-80-7380-103-8.

³⁷ Tamtéž, s. 212.

2.1 Mezinárodní úprava

Mezinárodními úmluvami je Česká republika nejen vázána, ale také jsou tyto úmluvy článkem 10 Ústavy ČR bezprostřední součástí českého právního řádu.

2.1.1 Role Organizace spojených národů na poli lidských práv

Mezi hlavní cíle Organizace spojených národů (OSN) patří udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, podpora přátelských vztahů mezi národy, rozvoj spolupráce při řešení mezinárodních problémů, podpora lidských práv a koordinace činností jednotlivých států. Činnost OSN je zaměřena na prosazování respektu k lidským právům.³⁸

OSN hovoří o lidských právech v mezinárodních dokumentech – ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.³⁹ Spolu s opčními protokoly tvoří tzv. Mezinárodní listinu lidských práv.

Organizace spojených národů monitoruje dodržování lidských práv v členských zemích prostřednictvím Rady pro lidská práva, která má pravomoc Valnému shromáždění doporučit pozastavení práv a výsad států, které soustavně a hrubě porušují lidská práva. Toto rozhodnutí je podmíněno schválením dvoutřetinové většiny členů Valného shromáždění. Při vyčerpání všech nápravných prostředků v dané zemi si může jednotlivec stěžovat na porušení lidských práv, což umožňují opční protokoly k některým Úmluvám OSN (protokoly musí být danou zemí ratifikovány).⁴⁰

³⁸ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Vše o OSN: Historie, struktura, financování [online]. 2014 [cit. 2021-12-15]. ISBN 978-80-86348-18-6. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2014/12/vse-o-osn-historie.pdf>

³⁹ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 212. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁴⁰ Vše o OSN: Ochrana lidských práv [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2014 [cit. 2021-12-20]. ISBN 978-80-86348-30-8. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2014/12/vse-o-osn-lidska-prava.pdf>

2.1.2 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv klade význam na poselství univerzality, jehož cílem je zohlednění podstatného požadavku, že každé lidské bytosti „něco“ přísluší, protože je lidskou bytostí.⁴¹

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata po druhé světové válce 10. prosince roku 1948 Valným shromážděním OSN. Jedná se o nezávazný dokument obsahující základní lidská práva ve třiceti člancích. Deklarace přiznává všem lidem bez rozdílu ekonomická, sociální, politická, občanská a kulturní práva. K vytvoření kompaktního a srozumitelného dokumentu zahrnující základní lidská práva vedlo pohrdání lidskými právy. Lid spojených národů znovu vložil víru v základní lidská práva, v rovná práva mužů a žen a hodnotu lidské osobnosti.

Deklarace byla založena s cílem žít ve světě beze strachu, nouze, světe svobody projevu a přesvědčení. Společným cílem pro všechny národy je rozšíření úcty k základním právům a svobodám a zajištění všeobecného a účinného uznávání.

Právo na život je ve Všeobecné deklaraci lidských práv stanoveno jako v čl. 3 „každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“.⁴²

Lidská práva obsažená v deklaraci mají sice univerzální hodnotu, ale nejsou univerzálně přijímána všemi islámskými a asijskými státy.⁴³

2.1.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a druhý Opční protokol

Pakt o občanských a politických právech je mezinárodní smlouvou, která byla přijata 19. prosince 1966 OSN v New Yorku. Svým obsahem navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Pakt vstoupil v platnost 23. března 1976. Pakt základní lidská práva uvedená ve Všeobecné deklaraci konkretizuje a rozvíjí.

⁴¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 288. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁴² UNITED NATIONS. Všeobecná deklarace lidských práv [online]. 2015 [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/3156327/Vseobecna_deklarace_lidskych_prav.pdf

⁴³ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 208. ISBN 978-80-7380-103-8.

Právo na život nalezneme v čl. 6: „Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.“⁴⁴

Česká republika je ke dni svého vzniku, od 1. ledna 1993, smluvní stranou Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

V roce 1989 v New Yorku byl k tomuto paktu přijat druhý Opční protokol týkající se zrušení trestu smrti. Zrušením trestu smrti mělo dojít k posílení lidské důstojnosti a pokračujícímu rozvoji lidských práv. Smluvní státy jsou přesvědčeny, že opatření týkající se zrušení trestu smrti budou považována za pokrok v požívání práva na život. V čl. 1 tohoto protokolu je stanoveno, že žádná osoba podléhající soudní pravomoci smluvního státu nesmí být popravena a každý členský stát tohoto protokolu přijme nezbytná opatření ke zrušení trestu smrti v rámci vnitrostátního práva. Čl. 2 neumožňuje proti protokolu žádné výhrady, výjimku tvoří výhrady učiněné při ratifikaci nebo přístupu, která dovoluje uplatnění trestu smrti v době války při odsouzení za vysoce závažný trestný čin vojenské povahy spáchaný v době války.⁴⁵ Pro ČR vstoupil druhý Opční protokol v platnost dne 15. září 2004.

Za zmínku stojí také Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který vstoupil pro Československou socialistickou republikou v platnost v březnu roku 1976. Cílem tohoto paktu je nezávislost národů v politické, ekonomické, kulturní a sociální sféře. Mimo jiné obsahuje seznam práv národnostních, sexuálních, rasových a náboženských menšin a skupin a jiných obyvatel různých kultur. Součástí paktu je také právo na vzdělání, pracovní právo a podílení se na kulturní sféře života.

2.2 Rada Evropy

Rada Evropy je jedna z nejvýznamnějších institucí v Evropě založených v roce 1949 na základě Londýnské smlouvy. Hlavním posláním je ochrana lidských práv. Česká republika se stala členem Rady Evropy 30. června 1993.

⁴⁴ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 16.12. 1966. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/04_uvod/01_ICCPR.pdf

⁴⁵ Sdělení č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2004-100>

V rámci Rady Evropy platí Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

2.2.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Jedná se o jednu z nejdůležitějších Úmluv sjednaných v rámci Rady Evropy. Podepsána byla v Římě v roce 1950. Prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy, bylo v roce 1992 Československo. Úmluva byla ratifikována 18. března 1992 a publikována pod číslem 209/1992 Sb. Pro Českou republiku se stala závaznou od 1.1. 1993.

Mezi práva zaručená Úmluvou patří právo na život, zákaz mučení, právo na spravedlivé řízení, svoboda projevu, zákaz diskriminace aj.

Právo na život je vyjádřeno v hlavě I. čl. 2, odst. 1.: *„Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“*⁴⁶ Úmluva stanovuje užší vymezení ve formě slova: zbaven života „úmyslně“, na rozdíl od LZPS, která v čl. 6 odst. 2 negativně vyjadřuje, že nikdo nesmí být zbaven života.⁴⁷

Z uvedeného vyplývá, že Úmluva sice chrání právo na život, nicméně výslovně dovoluje trest smrti.

2.2.1.1 Dodatkový protokol č. 6

S dodatkovým protokolem č. 6 přišla velká změna především ohledně otázky trestu smrti.⁴⁸ V dodatkovém protokolu č. 6, který byl podepsán 28. dubna 1983, tedy 33 let po přijetí Úmluvy, je uvedeno zrušení trestu smrti. Podle čl. 2 může stát

⁴⁶ Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. [cit. 2021-08-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

⁴⁷ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁴⁸ Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. [cit. 2021-08-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

zákonem uložit trest smrti pouze za činy spáchané v době války nebo v době bezprostřední hrozby války.⁴⁹

2.2.1.2 Dodatkový protokol č. 13

Dodatkovým protokolem číslo 13, který byl přijat 1. července 2003, dochází k absolutnímu zákazu trestu smrti za všech okolností. Platí zákaz ukládání a výkonu trestu smrti také v době války. Česká republika je vázána protokolem č. 13 od roku 2004. Protokol č. 13 doposud nepodepsalo Rusko a Ázerbájdžán, jako jediné členské státy Rady Evropy.⁵⁰ Poslední evropskou zemí, kde je v současnosti stále vykonáván trest smrti, je Bělorusko. Podle běloruské ústavy je trest smrti ukládán za těžké zločiny. Bělorusko mimo jiné nebylo přijato ke členství v Radě Evropy z důvodu nedodržování demokratických zásad a svobody slova. Vzhledem k tomuto faktu Bělorusko dodatkový protokol č. 13 nepodepsalo ani neratifikovalo.⁵¹ Známostou kauzou odsouzení k trestu smrti v Bělorusku je případ dvou bratrů, kteří kvůli sporu ubodali svou sousedku a v jejím domě založili požár. Podle běloruské organizace bojující za lidská práva (Viasna) byli ale chlapci běloruským prezidentem omilostněni a trest smrti tak na nich vykonán nebude.⁵² Jedním z posledních trestů smrti byla poprava dvou atentátníků, kteří spáchali atentát v minském metru. Mladí muži žádali běloruského prezidenta o milost, ovšem neúspěšně. Oba muži byli navzdory odporu a výzvám ze zahraničí a Evropské unie v roce 2012 popraveni.⁵³ Vztahy EU a Běloruska se v této práci zabývat nebudu, i když by obsáhly nejednu kapitolu.

Výše zmíněné protokoly jsou pro státy, které je ratifikovaly, závazné.

⁴⁹ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 522. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁵⁰ Tamtéž, s. 523.

⁵¹ Podpisy a stav ratifikace smlouvy 187. Council of Europe Portal [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.coe.int/de/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=187>

⁵² Say no to the death penalty in Belarus: Death convicts brothers Kostseu pardoned [online]. 30.04.2021 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://dp.spring96.org/en/news/103181>

⁵³ Bělorusko popravilo atentátníky z minského metra. Lukašenko čelí ostré kritice Západu. Hospodářské noviny [online]. 19.3.2012 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-55078740-belorusko-popravilo-atentatniky-z-minskeho-metra-lukasenko-celi-ostre-kritice-zapadu>

2.3 Charta základních práv a svobod Evropské unie

Listina základních práv a svobod Evropské unie (Charta základních práv a svobod) byla vyhlášena v prosinci roku 2000 na summitu v Nice. Smyslem jejího přijetí byl předpoklad pro vznik příští evropské ústavy. Charta byla od svého přijetí pouhou deklarací práv a vedly se mnohé spory o její právní síle. Po přijetí Lisabonské smlouvy se ovšem v roce 2009 stala právně závaznou.⁵⁴

Právo na život je v Chartě zakotveno v Hlavě I. čl. II-62. Zakotvuje nejenom právo na život, ale také zamítá odsouzení k trestu smrti a popravě.⁵⁵

3. Právo na život a trest smrti – historie v ČR

Za posledních několik let prošel katalog základních lidských práv a svobod výraznými změnami, a to na základě různých státních útvarů a jejich režimů, které na území České republiky figurovaly (Rakousko-Uhersko, Československá republika, Protektorát Čechy a Morava, ČSSR aj.) Právo na život bylo v České republice prosazováno především po linii boje za trest smrti.

I v českých zemích má trest smrti dlouholetou historii. Roku 1918 převzalo Československo trestní právo z Rakousko-Uherska, po roce 1920 bylo možné uložit trest smrti pouze při stanném právu nebo u doživotně odsouzené osoby, která spáchala trestný čin opakovaně.

V první ústavě samotného Československého státu z roku 1920 byla zakotvena a ze strany státu respektována práva a svobody jednotlivců.⁵⁶ Ústava z roku 1920 je považována za nejctihodnější ústavu v historii Českého a Slovenského státu, byla považována za převratnou, rigidní a polylegální.⁵⁷ Díky své demokratické povaze získala vysoká ocenění v amerických i evropských kruzích. Jedná se pravděpodobně o nejdemokratičtější ústavu v období mezi světovými válkami,

⁵⁴ Listina základních práv Evropské unie. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 13.4.2011 [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/pravo_evropske_unie/lisabonska_smlouva/listina_zakladnich_prav_evropske_unie.html

⁵⁵ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 226. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁵⁶ Tamtéž, s. 84.

⁵⁷ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 42. ISBN 978-80-7502-468-8.

mezi nejvýraznější rysy patřilo zakotvení nejen parlamentní soustavy, ale také občanských práv a svobod a jejich respektování.⁵⁸ Práva a povinnosti občanů byly obsaženy v hlavě V. Právo na život je v tomto dokumentu zakotveno v § 106 odst. 2: „*Všichni obyvatelé republiky Československé požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství. Úchyly od této zásady jsou přípustny jen, pokud právo mezinárodní dovoluje.*“⁵⁹ Z toho vyplývá, že v ústavě z roku 1920 je právo na život vyjádřeno jasně a přímo v samostatném ustanovení a je konkretizováno v ustanovení o osobní svobodě.

Mezi základní lidská práva a svobody, které byly upraveny a zakotveny ústavou (od roku 1920 do roku 1948), patřilo právo na vzdělání, svoboda projevu, svoboda osobní, domovní a svoboda pobytu aj.

Ústavy z roku 1948 a 1960 byly značně ovlivněny někdejší totalitním režimem, důraz byl kladen především na uplatňování konkrétních práv a svobod pro dobro bývalého režimu. Stav tehdejších práv a svobod vystihuje úsloví *ubi ius incertum, ibi ius nullum* (kde je právo neurčité, tam není žádné).⁶⁰ Určitá práva a svobody občanů byla v tomto období potlačována. V ústavě z roku 1948 bychom jednoznačně vyjádření práva na život hledali marně. Vysvětlováno bylo na základě demokratických zásad první československé ústavy. Jedinou zmínku bychom našli v kapitole I. §2: „*Osobní svoboda se zaručuje. Může být omezena nebo odňata jen na základě zákona.*“ Právo na život bylo tak v ústavě z roku 1948 zakotveno v právu osobní svobody.⁶¹ Socialistická ústava přijata roku 1960 v čl. 30 odst. 1 stanovuje, že: „*Nedotknutelnost osoby je zaručena.*“⁶² Právo na život opět není jednoznačně vyjádřeno, jeho skrytý význam bychom ale mohli hledat

⁵⁸ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 74. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁵⁹ Zák. č. 121/1920 Sb. ze dne 29.2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁶⁰ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 218. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁶¹ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 7. ISBN 80-210-1140-8.

⁶² Zák. č. 100/1960 Sb. ze dne 11.7. 1960 Ústava Československé socialistické republiky. [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

právě v čl. 30. V roce 1950 v § 18 trestního zákona dokonce patřil trest smrti mezi hlavní druhy trestů.

Historie trestu smrti v České republice sahá daleko do minulosti. Stejně jako v jiných zemích patřil trest smrti k běžně používaným prostředkům trestního práva. K prvnímu zrušení trestu smrti došlo za vlády Josefa II. (1780–1790), a to Všeobecným zákoníkem o zločinech a trestech na ně. Tresty smrti byly ponechány pouze pro řízení v případě výjimečného stavu, podle stanného práva. Po smrti Josefa II. byl trest smrti opět zaveden na základě dekretu z roku 1795. Všechny následující trestní kodifikace až do zrušení trestu smrti v roce 1990, trest smrti obsahovaly. Absolutní trest platil i po vzniku prvního československého státu. Po celou dobu zůstal platný rakouský trestní zákon (zák. č. 117 z roku 1852).

První československý prezident T. G. Masaryk, odpůrce absolutního trestu, byl za své vlády nucen podepsat několik rozsudků smrti.⁶³

Během německého protektorátu na československém území (1939–1945) byl absolutní trest vykonáván ve značné míře. V Berlíně, Vídni, Mnichově a Drážďanech byla zavedena tzv. sekyrárna pro vykonávání trestu smrti. Nacisté měli potíže s převážením odsouzcenců do zmíněných míst, a proto došlo k zavedení nové sekyrárny v Praze. V pankrácké sekyrárně bylo popraveno více než 1070 osob. Během prvního stanného práva (září 1941–leden 1942) bylo k trestu smrti odsouzeno 486 osob, z nichž více než 240 bylo popraveno v jízdně ruzyňských kasáren. Nejvíce poprav bylo vykonáno v období druhého stanného práva, hovoří se o číslu větším než 1500, z čehož 500 osob bylo popraveno na kobyliské střelnici. Více než 800 osob bylo nacisty popraveno na Kounicových kolejích v Brně. Přibližný počet poprav tudíž přesahuje číslo 3 300. Množství poprav vykonávaných mimo území protektorátu činí přibližně kolem 4 900. Odhadnout přesné počty zemřelých Čechů a odbojářů, které odsoudili a popravili němečtí nacisté, je ovšem bohužel nemožné. Oficiální statistiky hovoří o tom, že během protektorátu bylo popraveno minimálně 8 200 osob. Skutečné číslo však může dosahovat počtu až 10 000 osob.⁶⁴ Systematickým pronásledováním a

⁶³ KUKLÍK, Jan. Prezident Masaryk a trest smrti. In: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 20, č. 5 (1998), s. 31.

⁶⁴ HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK. Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí [online]. Praha: Živá paměť, Galén, 2006 [cit. 2022-02-05]. s. 72–73. ISBN 80-239-6720-7. Dostupné z: https://www.zivapamet.cz/wp-content/uploads/2021/04/Nacisticka_perzekuce.pdf

hromadným vyvražďováním židovského obyvatelstva nacisty se v této práci nezabývám, neboť se nejednalo o klasický institut trestu smrti. Během vyhlazování židovského obyvatelstva ovšem na našem území přišlo o život tisíce osob židovského původu.

V podmínkách samostatného státu během působnosti retribučních soudů v letech 1945–1948 (vycházející z mezinárodních spojeneckých dohod o potrestání nacistických válečných zločinců a jejich pomahačů) bylo lidovými soudy vyneseno více než 730 rozsudků smrti.⁶⁵

Politické procesy následující po komunistickém převratu po roce 1948 jsou pro naše dějiny tragické. Trest smrti byl v tomto období vykonáván především jako jeden z prostředků sloužící k fyzické likvidaci politického protivníka a k zastrasování společnosti. Podle § 29 tehdejšího trestního zák. č. 86/1950 Sb., byl trest smrti vykonáván oběšením či zastřelením.⁶⁶ Bylo popraveno nejen mnoho pro komunistický režim „nepřátel“ (viz. poprava Milady Horákové v roce 1950), ale také mnoho vysoce postavených funkcionářů komunistické strany. Na základě zmíněného zákona byl trest smrti vykonáván v podstatně širším měřítku a za mnohem více trestných činů, než tomu bylo v předchozích letech (nejčastěji trestné činy proti republice a vojenské trestné činy). Absolutní většinu popravených tvořili političtí odpůrci komunistické moci. Během komunistického puče došlo k největšímu počtu poprav u nás, v letech 1949 až 1953 zde bylo popraveno více než 250 osob, z nichž necelých 90 % tvořili političtí vězni.

Novelizací trestního zákona v roce 1956 (zák. č. 63/1956 Sb.,) byly zrušeny některé skutkové podstaty trestných činů, za které byl předchozím zákonem ukládán trest smrti a byl zaveden trest odnětí svobody na 25 let (jako náhrada za trest odnětí svobody na doživotí). Zákonem č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním byla zavedena fakultativnost absolutního trestu, která spočívala v přezkumu každého rozsudku k trestu smrti, a zároveň stanovovala, jak bude odsouzenému rozsudek oznámen a kdo bude trestu přítomen.⁶⁷ Posledním

⁶⁵ KUKLÍK, Jan. Před 72 lety vznikly lidové soudy. Vynesly stovky trestů smrti a doživotí. IDnes [online]. 20.6.2017 [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/vojenstvi/retribucni-dekrety-16-benes-benes-dekrete.A170619_122448_vojenstvi_kuz

⁶⁶ Podle § 29 odst. 1 zák. č. 86/1950 Sb., trestního zákona.

⁶⁷ Podle § 335 a 338 zák. č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.

popraveným z údajně politických důvodů v komunistickém Československu byl Vladivoj Tomek v roce 1960. V následujících letech již nebyl nikdo z politických důvodů odsouzen k trestu smrti.

Následujícím trestním zák. č. 140/1961 Sb., bylo stanoveno, že byl trest smrti ukládán zcela výjimečně. Jeho uložení bylo možné pouze za trestné činy, u nichž to zákon dovozoval, a zároveň musely být splněny podmínky, jako např. vysoký stupeň nebezpečnosti činu, a uložení takového trestu vyžadovala ochrana společnosti (za vícečetné vraždy či zvláště brutální vraždy). Poslední právní úprava před absolutním zrušením trestu smrti byl zák. č. 45/1973 Sb., kterým bylo možné trest smrti nahradit výjimečným trestem odnětí svobody od 15 do 25 let, byl-li takový trest považován za dostatečný.

Poslední trest smrti byl vykonán 2. února 1989 popravou Vladimíra Lulka za trestný čin vraždy. Velkou změnu přinesl právě rok 1989, došlo k vydání novely č. 159/1989 Sb., tudíž první novely vydané po roce 1989. Touto novelou došlo ke zrušení některých podstat trestných činů, které byly úzce spjaty s minulým režimem. Pravděpodobně jedna z nejvýznamnějších novel byla novela č. 175/1990 Sb., která zrušila některé další trestné činy ze zvláštní části trestního zákona, při jejichž aplikaci docházelo k porušování základních lidských práv a svobod. Vůbec nejpodstatnější změny novela přinesla v obecné části trestního zákona, z nichž nejdůležitější bylo zrušení trestu smrti a přeměna tohoto trestu na trest odnětí svobody na doživotí. Tato novelizace proběhla v souladu s rezolucemi OSN souvisejících s touto problematikou a také s mezinárodními dokumenty k ochraně lidských práv a svobod. Následující významnou událostí byl vznik nového ústavního zákona Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky, ve kterém došlo k ukotvení základních lidských práv a svobod.⁶⁸ Právo na život je proto v českém právním řádu ústavně zakotveno od roku 1993 s přijetím Listiny základních práv a svobod.

Dle článku 6 odst. 3 LZPS a Protokolu č. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nemůže dojít k obnovení trestu smrti.⁶⁹

⁶⁸ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 218. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁶⁹ Tamtéž, s. 254.

4. Úprava práva na život v právních předpisech ČR

Právo na život je obsaženo v mnoha dokumentech zakotvených v právním řádě České republiky. Mezi nejdůležitější právní dokumenty řadíme Ústavu ČR a Listinu základních práv a svobod.

4.1 Ústava České republiky

Ústava ČR je jednou ze dvou základních součástí ústavního pořádku České republiky, byla schválena Českou národní radou dne 16. prosince 1992, vstoupila v platnost 28. prosince 1992 a nabyla účinnosti 1. ledna 1993. Je publikována ve Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb.

V Ústavě ČR výslovné vyjádření práva na život nenajdeme. V základním ustanovení v čl. 1 odst. 2 je ovšem uvedeno, že Česká republika musí dodržovat závazky, které pro ni plynou z mezinárodního práva, tj. že je vázána ratifikovanými mezinárodními smlouvami. Dále v čl. 2 v odst. 4 je obsažen ústavní princip vyjadřující legální licenci, tedy *„každý občan může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“*.

Dle čl. 3 Ústavy ČR je součástí ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod, ve které je právo na život jasně vyjádřeno.

Mezi důležité články řadíme čl. 4 Ústavy, který nám říká, že základní lidská práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.⁷⁰

4.2 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je *expressis verbis* (výslovně) podle čl. 3 a čl. 112 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku České republiky a jedním z nejdůležitějších dokumentů týkajících se lidských práv a svobod vůbec. Oficiálně byla Listina základních práv a svobod formálně vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady dne 16. prosince 1992 pod č. 2/1993 Sb.⁷¹

⁷⁰ Zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 302–303. ISBN 978-80-7380-423-7.

Základními principy LZPS jsou respekt k právům občana a k přirozeným právům člověka, uznání svrchovanosti zákona a návaznost na uznání hodnot člověka a lidskosti, demokracie a samosprávy.⁷²

Listina základních práv a svobod také připomíná nepříjemné zkušenosti z dob, kdy byla základní lidská práva a svobody potlačována, a to především v době nesvobody. Těžké období pro vlast přišlo po obsazení německou armádou, přičemž v Protektorátu docházelo k odstraňování občanských práv a mimo jiné byla také potlačována i základní lidská práva jako v případě rasové genocidy židovských, romských a dalších občanů. Za dob rakousko-habsburského absolutismu nebyla občanská práva prosazována i přes jejich ústavní zakotvení.⁷³

Práva obsažená v Listině se pojí s formulacemi, ve kterých má osoba právo jednat či nejednat a vybrat si formu a obsah svého jednání. U práv je možnost uplatňovat nároky vůči státní moci. Na druhé straně, svobody jednotlivcům něco zaručují a garantují, především autonomní prostory, do kterých veřejná moc nebude mít možnost zasahovat, rovněž je jednotlivcům zaručena ochrana.⁷⁴

Právo na život je v LZPS obecně formulováno v prvním odstavci první větou v hlavě druhé, první oddíl. V odstavci 2 a 3 dochází ke konkretizaci a odstavec 4 stanoví možné omezení tohoto práva.⁷⁵

4.2.1 Listina základních práv a svobod – čl. 6 odst. 1

Čl. 6 odst. 1 Listiny stanovuje, že: „Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“⁷⁶ Ústavodárce v tomto ustanovení neřeší morální a sociální otázky („sociální kvality života“), ale pouze samotnou „existenci“ života. O sociální úroveň života se starají jiná ustanovení Listiny, jako například právo a vzdělání, právo podnikat, právo na bezplatnou zdravotní péči atd.⁷⁷

⁷² KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 595. ISBN 80-86898-44-X.

⁷³ Tamtéž, s. 596.

⁷⁴ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 212. ISBN 978-80-7380-103-8.

⁷⁵ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státopráva: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 520. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁷⁶ Zák. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁷⁷ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 635. ISBN 80-86898-44-X.

Právo na život je jedinci darováno objektivně, tudíž bez jeho vůle.⁷⁸

4.3 Občanský zákoník

V Občanském zákoníku je právo na život zakotveno v obecné části, díl I. v § 3 odst. 2 písm. a) „každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.“ Dále v oddílu 6., § 81 odst. 2, ve kterém je přisuzována ochrana lidskému životu, „ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.“⁷⁹

5. Trestněprávní otázky práva na život

Právo na život, ač to z mnohého vyplývá, není právem absolutním a podléhá určitým omezením za podmínek stanovených Listinou, ústavním zákonem či mezinárodní smlouvou, není tedy právem zcela neomezeným. Omezení těchto elementárních práv je přípustné pouze při zachování všech obecných podmínek obsažených v čl. 4 odst. 2 až 4 Listiny základních práv a svobod.⁸⁰

Čl. 6 odst. 4 Listiny stanovuje výjimku z čl. 6 odst. 1 a 2 Listiny, k jeho omezení může dojít pouze ve výjimečných případech a cíle nejde dosáhnout jiným způsobem. Za výjimečný případ můžeme považovat například ochranu života a zdraví jiných osob či případ ochrany veřejného pořádku apod. Přesto by mělo dojít k maximální snaze nezasahovat do práva na život a vyřešit situaci jiným možným způsobem. V čl. 6 odst. 2 Listiny základních práv a svobod se dočteme: „nikdo nesmí být zbaven života“, nicméně odst. 4 jasně stanovuje, že porušením práv podle článku 4 není, byl-li někdo zbaven života ve spojitosti s jednáním, které podle zákona není trestné.⁸¹ Tím rozumíme například trestně právní instituty dle tr. zák.: nutná obrana, krajní nouze a oprávněné použití zbraně. Zajímavé je srovnání čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 2

⁷⁸ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 332. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁷⁹ Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁰ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státopěda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 517. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁸¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 333. ISBN 978-80-7380-423-7.

Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V čl. 6 Paktu je uvedeno, že nikdo nebude svévolně zbaven života, tedy záměrným jednáním a úmyslným uplatněním své vlastní vůle. V čl. 2 Úmluvy je v ustanovení č. 1 stanoveno, že nikdo nesmí být zbaven života úmyslně (promyšlení a přemýšlení nad budoucím jednáním). V případě okolností vylučujících protiprávnost se tak nejedná o naplnění svévole. Okolnostmi vylučující protiprávnost se budu zabývat v samostatné podkapitole.

5.1 Trestní zákoník – obecná část

5.1.1 Okolnosti vylučující protiprávnost

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou obsaženy v trestním zákoníku a jsou jimi krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně.⁸² Okolnostmi vylučujícími protiprávnost jsou takové činy, které se svými charakteristickými rysy podobají trestnému činu, o trestný čin se ovšem nejedná a tento čin není nebezpečný pro společnost (chybí materiální znak trestného činu). Skutková podstata trestného činu v případě okolnosti vylučující protiprávnost není naplněna, neboť chybí jedna z nejdůležitějších složek – protiprávnost.⁸³

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou řešením při vzájemném sporu dvou zájmů, které se spolu dostanou do konfliktu a jeden z nich musí být obětován, aby byl druhý zájem zachráněn. Při splnění zákonem stanovených podmínek dochází ke zvýhodnění jednoho ze zájmů.

5.1.1.1 Krajní nouze

Krajní nouze je čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem. Krajní nouze opravňuje chránit zájmy chráněné zákonem svépomocí. Hovoříme tak o jedné z okolností vylučující protiprávnost.

⁸² PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁸³ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 640. ISBN 80-86898-44-X.

Vyjádření krajní nouze v zákoně nalezneme v § 28 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník či v § 24 zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Krajní nouzi není libovolné uvážení jednotlivce. Aby mohlo dojít k naplnění podstaty krajní nouze, musí být splněny určité podmínky. U krajní nouze jsou velmi podstatné dvě zásady, a to zásada subsidiarity a zásada proporcionality. Zásada subsidiarity (přiměřenosti) je ve znění § 28 stanovena větou, že nebezpečí nelze odvrátit jinak, tedy jiným způsobem. Je-li způsobený následek stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil, nejedná se o krajní nouzi (zásada proporcionality). Je tak zásada proporcionality naplněna při jednání osoby, která zachrání životy několika osob, ale na úkor toho obětuje život jediné osoby? V souvislosti s tím zmíním usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky (SSR) z roku 1980. Případ se týkal mladistvé obviněné, která měla jako spolupachatelka spáchat trestný čin vraždy podle § 219 zák. č. 140/1961 Zb., trestný zákon. Obviněná pod vlivem výhružek zabitím ze strany vlastního otce uškrtila matku agresora. Rozsudkem Krajského soudu v Košicích (sp. zn. 3 T 32/80) byla obviněná zproštěna obžaloby. Krajský prokurátor se s rozsudkem nespokojil a pro neúplné objasnění věci podal v neprospěch obviněné odvolání k Nejvyššímu správnímu soudu SSR. Prokurátor jako důvod návrhu zrušení osvobozující části rozsudku uvedl nesprávné posouzení podmínky proporcionality, která nebyla ve věci splněna. Uvedl, že záchranou vlastního života nelze obětovat život někoho jiného. V tom případě se na tento čin nemůže vztáhnout § 14 zák. č. 140/1961 Zb., trestný zákon. Došlo k projednání odvolání Nejvyšším soudem SSR v neveřejném zasedání. Na základě výpovědí obžalované a svědků došlo ke zjištění, že ze strany otce v rodině často docházelo k hrubému násilí a bití, mnohokrát byla rodina nucena opustit bydliště a strávit noc u příbuzných či sousedů. Nejvyšší správní soud SSR byl toho názoru, že je potřeba dalšího objasnění, v jakém prostředí obžalovaná žila a aby se obviněný vyjádřil k samotným výpovědím. Dále bylo potřeba učinit další výslechy jiných osob a svědků. Mimo jiné Nejvyšší soud spatřoval důležitost v podrobnějším výslechu obžalované o okolnostech, kvůli kterým jí vznikla obava z uskutečnění výhružek ze strany otce. Problém byl spatřován ve výpovědi, ve které obžalovaná neuvěděla, zda k uškrcení ženy došlo v důsledku konání pod vlivem hrozby usmrcení, aby zachránila život nejen svůj, ale také život ostatních

sourozenců. Z hlediska proporcionality je totiž rozdíl, zda by k činu došlo v důsledku toho, že by jí hrozila smrt či v případě, že by čin spáchala v obavě, že dojde k usmrcení více osob. Smyslem proporcionality je fakt, že následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Ostatní přítomní vypověděli, že jim otec vyhrožoval smrtí, pokud poškozenou neusmrtí. Z výpovědi vyplývá, že obviněná konala v důsledku obavy nejen o svůj život, ale i o život sourozenců.⁸⁴

Odpovědí na otázku, zda je v krajní nouzi při zachránění více životů a obětování jednoho života naplněna zásada proporcionality, může být výše zmíněné usnesení Nejvyššího soudu: „*Jednou z podmínek krajní nouze je, aby způsobený následek nebyl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Uvedenou podmínku nesplní konání pachatele, který zachraňuje vlastní život tím, že usmrtí jiného. Tuto podmínku však může splňovat konání, kterým obviněný obětováním jednoho lidského života zachrání život vícero lidí.*“⁸⁵

Je ovšem velmi ošemetné, do jaké míry můžeme o lidských životech hovořit jako o pouhém čísle. Každý lidský život má stejnou hodnotu a je hoden ochrany nejvyšší. Pokud bychom měli možnost v tomto případě rozhodnout, zda zachráníme určitý počet dětí před smrtí na úkor zabití jedné dospělé osoby, pravděpodobně by se většina z nás přiklonila k první variantě. Představme si ale situaci, že by dospělá osoba byla osoba nám nejbližší. K jaké variantě bychom se přiklonili nyní? O lidských životech bychom neměli uvažovat jako o číslech, ale každá situace a každý čin by se měly posuzovat individuálně a důkladně. Zásada proporcionality je co do výkladu a pochopení velmi diskutabilní pojem.

Další podmínkou pro naplnění krajní nouze je podmínka přimosti. O krajní nouzi nemůžeme hovořit v případě, že nebezpečí bude působit v budoucnosti nebo naopak vůči nebezpečí, které působilo v minulosti. Reálné nebezpečí tedy musí existovat, nebo musí být zřejmé, že se k nebezpečí bezprostředně schyluje. V posledních letech se tvůrci komentářů právní teorie i praxe při posuzování nejasných případů odchylojí od krajní nouze a přiklání se spíše k posouzení činu

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11.12. 1980, sp. zn. 3 TO 72/80. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/usneseni-nejvyssiho-soudu-ssru-ze-dne-11-12-1980-sp-zn-3-to-72-80/>

⁸⁵ Tamtéž.

jako jednání v nutné obraně. Důvodem může být jednání v krajní nouzi u nepříčetných osob, dítěte nebo osob jednajících ve skutkovém omylu. Odvrácení nebezpečí ze strany těchto subjektů může být mnohem důraznější, než u jiných osob. Nutná obrana a podmínky ke splnění této okolnosti vylučující protiprávnost je totiž posuzována méně přísněji. Chránit své zájmy je u nutné obrany možné za splnění všech podmínek stanovených zákonem, tudíž i proti osobě nepříčetné, dítěti atd.⁸⁶

Jiným případem krajní nouze je rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11.2. 2021 (rozsudek Nejvyššího správního soudu, čj. 8 As 380/2018-31) o zamítnutí stížnosti řidiče, který měl v Brně v roce 2016 překročit povolenou rychlost při předjíždění trolejbusu a následně tvrdil, že přestupek spáchal v krajní nouzi, aby zamezil nebezpečné situaci. Stěžovatel uvedl, že situace vzniklá při předjíždění naplnila předpoklady vzniku krajní nouze, tedy že jednání naplnilo požadavky subsidiarity a proporcionality. Podle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu nemůže v krajní nouzi jednat ten, kdo nebezpečí sám úmyslně vyvolal (v tomto případě rizikové předjíždění). Jakmile jednáající osoba se vznikem nebezpečné situace výslovně počítá (úmysl přímý), nebo je vznik takové situace pravděpodobný a osoba jednala s tím, že tato situace nastane, pak je nemožné, aby se dovolávala vyloučení protiprávnosti jednání z důvodů krajní nouze. Soudci NSS v rozhodnutí uvádí příklad, kdy krajní nouzí není ani záměrné vydráždění psa k agresivnímu útoku, aby osoba mohla poté zvíře v krajní nouzi zastřelit. Dále je v rozhodnutí uvedeno, že předjíždějící řidič musel být srozuměn s tím, že se před trolejbus nedostane, aniž by překročil povolenou rychlost. Soudci proto v tomto konkrétním případě konstatovali, že řidič v krajní nouzi nejednal.⁸⁷

Typickým příkladem krajní nouze je usmrcení rozzuřeného zvířete, které nás ohrožuje na životě či zdraví.

⁸⁶ LUXOVÁ, Lucie. Krajní nouze v trestním právu. Epravo [online]. 8.7.2015 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/krajni-nouze-v-trestnim-pravu-98189.html>

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 11.2. 2021, sp. zn. 8 As 380/2018-31. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2018/0380_8As__1800031_20210211152153_20210212084021_prevedeno.pdf

5.1.1.2 Nutná obrana

Nutnou obranu, stejně jako ostatní okolnosti vylučující protiprávnost, nalezneme v hlavě III. zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v § 29 či v zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich v § 25. Podstatou nutné obrany je odvrácení přímo hrozícího nebo trvajících útoku na zájem chráněný trestním zákonem (život, zdraví, majetek), přičemž v tomto případě čin, který by za normálních okolností byl trestným činem, trestným činem není. V případě nutné obrany nesmí být obrana zjevně nepřiměřená útoku. Občané mají možnost chránit vlastní zájmy, zájmy jiných osob, státu a společnosti z toho důvodu, že během nutné obrany většinou není možné zajistit včasný zásah veřejných orgánů.⁸⁸

Vybočení z mezí nutné obrany (excesy nutné obrany) můžeme sledovat v obraně zcela nepřiměřené (např. starší osoba k útoku použije podpěrnou hůl, druhá osoba použije střelnou zbraň), tedy o excesu intenzivním. O excesu extenzivním hovoříme v případě, zda útok doposud přímo nehrozil nebo již pomínil. Dalším souvisejícím pojmem je putativní (domnělá) nutná obrana, při které osoba mylně předpokládá útok na zájem chráněný zákonem, vůči kterému zaměří své jednání.

Jako typický příklad nutné obrany jsem si vybrala zastřelení zloděje na Plzeňsku v březnu roku 2021. Majitel zastřelil legálně drženou zbraní ozbrojeného zloděje, který se mu vloupal do domu. Policie případ v listopadu téhož roku odložila jako jednání v nutné obraně. Policie událost zprvu prověřovala jako podezření z těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti, ale po využití vyšetřovacího pokusu, výsledků a vyhodnocení znaleckých posudků z různých oborů došla k závěru, že se jednalo o okolnost vylučující protiprávnost.⁸⁹

Hranice mezi nutnou obranou a trestným činem není vždy přímo zřejmá, samotnému rozhodnutí proto musí předcházet individuální posouzení, rozsáhlé zjišťování veškerých skutkových okolností a následné dokazování u soudu.

⁸⁸ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 640. ISBN 80-86898-44-X.

⁸⁹ BUREŠOVÁ, Pavla. Policie České republiky – KŘP Plzeňského kraje: Případ střelby ve Vochově odložen. Policie České republiky [online]. 22.11.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pripad-strelby-ve-vochove-odlozen.aspx>

Prvním aspektem při posuzování nutné obrany je odvracení přímo hrozícího nebo trvajících útoku, jakmile dojde k ukončení útoku, nemůžeme hovořit o nutné obraně. Důležitým milníkem je především konec útoku, vše, co následuje po útoku, nelze právně posoudit jako nutnou obranu. Velmi důležité je také posouzení intenzity obrany, k intenzitě se trestní zákoník vyjadřuje pouze tím, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená útoku.

Podobnosti mezi krajní nouzí a nutnou obranou můžeme spatřovat v tom, že obě okolnosti vylučující protiprávnost vylučují společenskou škodlivost činu a jeho trestnost, tím pádem nemohou být trestnými činy a nikdo nesmí být za okolnosti vylučující protiprávnost (v případě jejich prokázání) trestán. Shodnost je také v okruhu zájmů, které jsou těmito instituty chráněny. Okolnosti vylučující protiprávnost nejsou pro občana povinností, ale právem.

Odlišnosti mezi těmito instituty jsou v napadeném objektu, nutná obrana se připouští proti útoku fyzické osoby, kdežto krajní nouze může být uplatněna i proti napadení zvířetem, působení přírodních sil či selhání technického zařízení. V nutné obraně je obrana zaměřena přímo proti útočníkovi, v krajní nouzi dochází k útoku proti třetí osobě. Rozdíl je také v možném spáchání škody, v nutné obraně může oběť způsobit útočníkovi škodu nižší, stejnou, ale i vyšší, než hrozí jeho zájmu chráněnému zákonem. U krajní nouze může být škoda způsobená obětí pouze menší škody, než která hrozila.⁹⁰

5.1.1.3 Oprávněné použití zbraně

Trestní zákoník v § 32 uvádí, že trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem. Těmi rozumíme např. zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii a zák. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě. Oprávněné použití zbraně patří mezi nejvýznamnější oprávnění příslušníků Policie ČR, strážníků obecní policie, příslušníků Bezpečnostní informační služby, příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace, příslušníků Vojenského zpravodajství ve služebním poměru

⁹⁰ KUCHTA, Josef. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 178. ISBN 80-210-2198-5.

vojáka z povolání, příslušníků Vězeňské služby, celníků, vojáků v činné službě a vojenských policistů v rámci výkonu jejich pravomocí.

Rozbor formulace „trestný čin nespáchá“ v § 32 znamená skutečnost, že se jedná o okolnost vylučující protiprávnost. Význam slova „použije“ je v odborných literaturách stejný a značí použití zbraně způsobem, ke kterému je určena (střelná zbraň ke střelbě aj.), pokud by zbraň byla použita jiným způsobem, jednalo by se o donucovací prostředek.

Zbraní se ve smyslu zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR rozumí zbraň střelná, sečná, bodná (nůž, pistole, granát, trhavina) apod. Zbraní se rozumí pro účely trestního zákona cokoliv, čím je možné útok proti tělu učinit důraznějším.

V § 56 zákona o Policii ČR (PČR) je policista oprávněn použít zbraň v nutné obraně, krajní nouzi, jestliže se pachatel, proti kterému zakročuje, na výzvu nevzdá, nebo nehodlá opustit svůj úkryt, aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, kterého nelze zadržet jiným způsobem, nelze-li jinak překonat aktivní odpor, k odvrácení násilného útoku aj. Zbraň lze ve smyslu § 56 odst. 1 písm. a) až f) použít pouze ve chvíli, kdy by bylo užití jiných donucovacích prostředků zřejmě neúčinné. Policista je před použitím zbraně povinen osobu vyzvat, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou, že bude použito zbraně. Od této výzvy lze upustit v případě, že zákrok nesnese odkladu a je ohrožen život nebo zdraví policisty nebo jiné osoby. V odst. 4 zmíněného paragrafu je policista při použití zbraně povinen dbát zvýšené opatrnosti, především aby neohrozil život jiných osob, a zároveň co nejvíce šetřit život osobě, proti které je zbraň použita. V § 57 zákona o PČR je poté stanovena policistovi povinnost ihned po použití donucovacích prostředků nebo zbraně, při kterém došlo ke zranění osoby, poskytnout zraněné osobě první pomoc a zajistit lékařské ošetření. V neposlední řadě musí policista učinit neodkladné úkony/opatření, aby mohlo být řádně objasněno použití zbraně. Ve smyslu tohoto zákona nesmí být zbraň použita (ani úder střelnou zbraní, hrozba namířenou střelnou zbraní, varovný výstřel) proti zjevně těhotné ženě, osobě zjevně vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou a osobě zjevně mladší 15 let. Ve výjimečných případech smí být zbraň použita i proti těmto osobám, a to v případě, že útok takové osoby

bezprostředně ohrožuje život nebo zdraví policisty, jiné osoby či hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze odvrátit jinak.⁹¹

V zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii je odebrání zbraně strážníkem definováno § 14 a zbraní se ve smyslu tohoto zákona rozumí vše, čím je možno učinit útok proti tělu důraznější. V § 20 odst. 3 je služební zbraň definována jako krátká střelná zbraň, jejímž držitelem je podle zvláštního zákona obec.⁹² Na rozdíl od policistů (§110 TZ) nejsou strážníci oprávněni nosit zbraň ex lege (ze zákona). Podmínkou jejího legálního použití je zbrojní průkaz.

Oprávněné použití zbraně vyžaduje splnění některých podmínek, a to přímé a bezprostřední nebezpečí na zákonem chráněný zájem a nemožnost jednat v dané situaci jinak (zákonné prostředky jsou neefektivní) – pak je použití takového prostředku dovolené.

K oprávněnému použití zbraně došlo například 26.10. roku 2019. Policista v době volna použil svou soukromou, legálně drženou zbraň proti pachateli, který v Praze 9 páchal trestný čin krádeže. Samotnému výstřelu předcházela marná výzva a také varovný výstřel. Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS) prověřovala případ pro podezření z těžkého ublížení na zdraví a zneužití pravomoci úřední osoby, došla ale k závěru, že zbraň byla policistou použita oprávněně.

Druhým případem je použití zbraně policistou v roce 2009 na Šumpersku, kdy byl policista nucen zastřelit agresivního psa, který bezprostředně ohrožoval nejen zdraví ostatních osob, ale také život a zdraví policisty.

Mediálně známým a dlouho řešeným případem z roku 2017 bylo zastavení řidiče motocyklu policejním vozem v hlavním městě Praze. Řidič motocyklu najel vysokou rychlostí do zátaras ze služebního vozidla, přičemž se vážně zranil. Motorkář řídil bez dokladů a svou jízdou ohrožoval životy a zdraví ostatních účastníků provozu. Policista, který proti ujíždějícímu motorkáři zakročil, čelil soudu z důvodu obžaloby z ublížení na zdraví z nedbalosti a hrozily mu až dva roky vězení nebo zákaz činnosti. Policista byl nakonec soudem zproštěn obžaloby. Soud svoje rozhodnutí odůvodňuje tím, že tento zákrok byl vzhledem k nebezpečnosti jízdy motokáře zcela přiměřený. Podle soudu šlo o donucovací

⁹¹ Zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

⁹² Zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

prostředek, který byl zvolen úměrně nebezpečnosti jízdy řidiče motocyklu. Soudce celou věc doplnil tím, že při použití donucovacího prostředku se počítá s použitím razantnější síly, než je síla útočníka, aby bylo dosaženo požadovaného cíle. Rozdílného názoru byla Generální inspekce bezpečnostních sborů, která poukazovala na fakt, že řidič motocyklu nemohl policejní vozidlo do poslední chvíle vidět, což dokazuje i neexistence brzdných stop na silnici. Podle GIBS tedy došlo k porušení § 53 odst. 5 zák. č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR, kdy byla způsobená újma zřejmě nepřiměřená protiprávnímu jednání.⁹³ Na začátku roku 2019 žalobci vyzvali Nejvyšší státní zastupitelství k podání dovolání ke zrušení osvobozujícího rozsudku odvolacího soudu, cílem bylo především určení smyslu a limitu použití donucovacího prostředku. Nejvyšší státní zástupce v tomto případě dovolání nepodal, a proto byl policista definitivně zproštěn obžaloby.⁹⁴

5.2 Trestní zákoník – zvláštní část

5.2.1 Vražda a zabití

Trestný čin vraždy definuje § 140 zvláštní části zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Definice vraždy dle odst. 1 zní: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*“ Ke dvanácti až dvaceti letům ve vězení bude odsouzen ten, který vraždu spáchal s rozmyslem či po předchozím uvážení. Výjimečným trestem či trestem odnětí svobody ve výši patnácti až dvaceti let bude potrestán pachatel, který spáchá vraždu na dvou či více osobách, na těhotné ženě, na dítěti, vraždu spáchá opětovaně, zvláště trýznivým či surovým způsobem. Příprava u trestného činu vraždy je trestná.⁹⁵

Vraždou rozumíme trestný čin spáchaný osobou na jiné lidské bytosti, která způsobí smrt. Trestný čin vraždy je spáchán s úmyslem zbavení druhé osoby

⁹³ Soud zprostil obžaloby policistu, který autem zahradil cestu motorkáři. Ten se těžce zranil. Česká televize [online]. 10.10.2018 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2618267-video-policista-zahradil-cestu-motorkari-ktery-se-pri-srazce-zranil-nyni-stoji-pred>

⁹⁴ Zahradil cestu motorkáři. Policista Vaic byl definitivně zproštěn obžaloby, státní zástupce nepodal dovolání. IROZHlas [online]. 8.3.2019 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/policista-simon-vaic-motorka-zastaveni-zastupce-dovolani_1903080818_rez

⁹⁵ Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

života. Jedná se o nejzávažnější zločin, za který pachateli hrozí nejvyšší možné tresty, v některých zemích i trest smrti.

Zabití definuje § 141 zvláštní části trestního zákoníku. V odst. 1 je uvedeno: „Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.“ Dále v odst. 2, pokud pachatel spáchá trestný čin na dvou či více osobách, na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let, bude potrestán trestem odnětí svobody na pět až patnáct let.⁹⁶

Rozdíl mezi vraždou a zabitím nemusí být na první pohled tak zřejmý. Znění jednotlivých trestných činů v trestním zákoníku zní sice jasně, ale dokazování motivace pachatele během spáchání trestného činu je značně náročná. Orgány činné v trestním řízení málokdy spatřují v motivaci pachatele strach, značné rozrušení či úlek jako u trestného činu zabití. V mnohých případech tedy dochází ke kvalifikaci trestného činu jako trestného činu vraždy. U trestného činu zabití je velmi důležitá příčinná souvislost mezi spácháním trestného činu a privilegujícími okolnostmi (strach, úlek, zmatek aj.). U trestného činu zabití lze v právní teorii hovořit o provokaci oběti či afektdeliktu.

5.2.2 Usmrcení z nedbalosti

Usmrcení z nedbalosti nalezneme v § 143 zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. O usmrcení z nedbalosti se jedná v případě, kdy někdo způsobí jinému z nedbalosti smrt. V tomto případě bude pachatel potrestán odnětím svobody až na tři roky či zákazem činnosti. Poruší-li pachatel povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, bude potrestán odnětím svobody trávající jeden rok až šest let. Způsobí-li pachatel svým nedbalostním chováním smrt více jak dvěma osobám, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let. To platí v případě, zda trestný čin spáchá v souvislosti s hrubým porušením zákonů o ochraně životního prostředí, zákonů o bezpečnosti práce, dopravy či hygienických zákonů.⁹⁷

⁹⁶ Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁹⁷ Tamtéž.

6. Aktuální témata spojená s právem na život

S právem na život souvisí současná témata, která ve společnosti vyvolávají značné debaty, rozpory a rozdílné názory.

Má na interrupci matka dítěte právo? Kdo má právo o interrupci rozhodovat? Je mým právem rozhodovat o svém životě v případě asistované sebevraždy? Hledíme na eutanázii jako na „dobročinný“ akt či jako na nelegální usmrcení? Na tyto a jiné otázky nepanuje ve společnosti shodná odpověď. Jak ale zní rozumná a jediná pravda? Obávám se, že odpověď na tuto otázku zůstane po ještě dlouhou dobu nezodpovězená. Můžeme pouze předpokládat racionální názor a úvahu především na mravní a morální rovině.

6.1 Interrupce

Přípustnost či nepřípustnost interrupce (umělého přerušení těhotenství) je stále trvající celospolečenský problém. Ve světě je řešena různými způsoby, od úplného a striktního zákazu umělého přerušení těhotenství po rozhodovací volnost matky.

S interrupcí úzce souvisí problematika jednoho názoru, kdy není možné se stoprocentní jistotou určit, ve kterém okamžiku se zárodek stává člověkem, a proto je potřeba jej považovat za člověka již od okamžiku oplodnění. Druhý pohled uplatňuje názor, že těhotenství je proces trvající určitou dobu, proces vzniku lidského života je déletrvající a během tohoto období není zapotřebí přisuzovat plodu ochranu již od počátku. Problematiku umělého přerušení těhotenství formovaly určité podmínky, jako například historický vývoj světových oblastí, vliv církví, politické a morální tendence a vliv státu na populační vývoj.⁹⁸

Historicky se formovaly různé názory a pohledy na umělé přerušení těhotenství, v období starověku například nebyly postihovány zásahy do plazení, tedy neexistovala žádná zákonná úprava, která by interrupci zakazovala. Do značné míry ovlivňovalo interrupci přelidnění, někteří filozofové přímo nabádali k interrupci

⁹⁸ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 17. ISBN 80-210-1140-8.

jako k metodě v boji právě s přelidněním. Tento názor zastával také Aristoteles, jehož názory na umělé přerušení těhotenství formulovaly pozdější právní a společenské hodnocení interrupce. Aristoteles zastával názor, že vyhnání plodu z těla matky je přípustné do doby, dokud plod neobživne a nezačne vnímat.

Další mravní a morální vývoj přinesly počátky 20. století především po linii vlivu církví a jejich jednoznačných názorů na zásahy do lidské reprodukce. Například katolická církev umělé přerušení těhotenství absolutně zakazuje. Do doby 19. století bylo za umělé přerušení těhotenství možné uložit těhotné ženě či třetí osobě trest, a to i ve formě trestu smrti. V průběhu 19. století se začíná měnit pohled na nahlížení trestných činů souvisejících s interrupcí. Postupně se začalo upouštět od trestání žen v oblasti interrupce a za trestné bylo považováno pouze provedení interrupce neodborníkem nebo v nehygienických podmínkách.

Jak již bylo zmíněno, stát má vliv na interrupce a s tím spojený populační proces – zvýšení či snížení populace.⁹⁹

Novodobý pohled na interrupci začaly velmi ovlivňovat názory mezinárodního společenství, zejména rezoluce OSN.

Rozlišujeme dva důvody k postoupení interrupce, a to zdravotní důvody (ohrožení života matky či dítěte) a sociální důvody (trestněprávní skutečnosti – znásilnění; sociálně-ekonomické důvody).

Ustanovení čl. 6 odst. 1 LZPS neřeší potíž zákazu či povolení umělého přerušení těhotenství, tudíž zda jde o zákonnou rozhodovací pravomoc státu, matky, otce, budoucích rodičů, církví či lékaře. V České republice je úprava řešící interrupci zákonná a podzákonná, ale v hlubší míře neřeší mravní, morální, církevní (duchovní) a medicínský rozměr.¹⁰⁰

Listina základních práv a svobod v druhé větě prvního odstavce vyjadřuje slovním spojením „je hoden“ ochrany již před narozením pouze přání ústavodárce – nevyjadřuje zde tedy přímý příkaz, zákaz či dovolení.¹⁰¹

⁹⁹ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 18–20. ISBN 80-210-1140-8.

¹⁰⁰ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 332. ISBN 978-80-7380-423-7.

¹⁰¹ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

Legální způsob umělého přerušeni těhotenství upravuje zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušeni těhotenství a vyhláška č. 75/1986 Sb., ve znění vyhlášky č. 467/1992 Sb., která zákon provádí. Na základě těchto předpisů může dojít k umělému přerušeni těhotenství pouze na písemnou žádost matky, dovoluje-li to její zdravotní stav a stáří plodu nepřekročí dvanáct týdnů. V případě, že plod je starší než dvanáct týdnů, může k interrupci dojít pouze v případě ohrožení života matky, nebo je-li prokázáno těžké poškození plodu, anebo v situaci, kdy plod není schopen života. Pokud jsou pro umělé přerušeni těhotenství dány genetické důvody, může dojít k ukončení těhotenství pouze do doby 24 týdnů těhotenství. Ženě náleží rozhodovací volnost jako její právo osobnostní a pouze žena má výlučnou pravomoc toto právo uplatnit.¹⁰² Z pozice ženy jde o právo ženy rozhodovat o svém těhotenství, což v důsledku znamená rozhodování ženy o životě plodu. Právní řády mají snahu upřednostnit ženě toto právo a jeho uplatnění je tak výlučně v moci ženy.¹⁰³

S interrupcí bezesporu souvisí také normy práva trestního a občanského. Dle § 7 odst. 1 občanského zákoníku má i počaté dítě způsobilost mít práva, pokud se narodí živé. Důležitou roli hraje toto ustanovení především v právu vlastnickém a dědickém.¹⁰⁴

Důležitými paragrafy v trestněprávní oblasti jsou především § 159 – § 163 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

V souvislosti s interrupcí bych ráda zmínila znepokojivou situaci v sousedním státě Polsku. Od roku 2020 ústavní polský soud projednával interrupční zákon, který měl značně omezovat právo žen na interrupci. V tuto chvíli je v Polsku možné těhotenství ukončit pouze v případech genetického poškození plodu ohrožujícího život matky, nebo došlo-li k početí v důsledku trestného činu (znásilnění, incest). Přerušeni těhotenství v případě poškození plodu neopravňuje provést interrupci ani v případě, že je předem jasné, že plod nepřežije. Jinými slovy matka nemůže

¹⁰² KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 636. ISBN 80-86898-44-X.

¹⁰³ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 14. ISBN 80-210-1140-8.

¹⁰⁴ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 636. ISBN 80-86898-44-X.

podstoupit interrupci ani v případě, že ví, že se dítě narodí mrtvé. Polský ústavní soud totiž došel k závěru, že interrupce kvůli poškození plodu je protiústavní.

Ústavní soud Polska (platnost rozhodnutí od 27. ledna 2021) nyní zamezuje provedení interrupce v 98 % případů. Zákaz legálních interrupcí neřeší otázku provádění nelegálních interrupcí, které podle polských organizací, zabývajících se touto problematikou, činí přibližně sedm tisíc ročně.¹⁰⁵ Mnoho žen odjíždí z Polska do jiných zemí, kde mohou interrupci podstoupit. Mezi ně patří i Česká republika. Nelegální interrupce ovšem velmi často doprovází špatné hygienické podmínky, což má za následek vysokou rizikovost, v mnohých případech jsou interrupce prováděny nekvalifikovanými osobami. Jedním z důvodů vysokého počtu nelegálních interrupcí jsou pro polské ženy finančně nedostupné antikoncepční prostředky.

Rozhodnutí soudu vyvolalo desítky masových demonstrací ve městech nejen po celém Polsku.¹⁰⁶ Vlnu protestů vyvolalo také úmrtí mladé ženy, které lékaři odmítli provést umělé přerušování těhotenství i přes to, že u ženy diagnostikován nedostatek plodových vod. Problém s ženami, které odjíždějí umělé přerušování těhotenství podstoupit do jiných zemí, chtěli polští zákonodárci vyřešit povinným registrem těhotných žen (plánované zavedení od 1.července 2022), podle kterého by měli možnost trestně stíhat ženy odcházející do zahraničí.

Na základě nového občanského návrhu zákona na absolutní zákaz interrupcí měl nynější protiinterrupční zákon, který umožňuje interrupci ve dvou zmíněných případech, přestat platit. Nový zákon by ženám v Polsku absolutně zakázal podstoupit umělé přerušování těhotenství. Tento zákon měl přinést úpravu také do trestního zákona, ve kterém by bylo umělé ukončení těhotenství trestáno stejně jako trestný čin vraždy – trest odnětí svobody od 5 do 25 let či doživotí. Nový návrh, který byl projednáván v prosinci roku 2021, byl zamítnut.

Polsko má momentálně nejprísnejší protiinterrupční legislativu v Evropské unii. Situace ohledně umělého přerušování těhotenství v Polsku je velmi znepokojující a vyvolává časté debaty. Počet polských žen, které přicestují do České republiky

¹⁰⁵ NAVRÁTILOVÁ, Aneta. Polský soud rozhodl o znemožnění interrupcí. Centrum pro lidská práva a demokracii [online]. 16.2.2022 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/polsky-soud-rozhodl-o-znemozneni-interrupci>

¹⁰⁶ Tamtéž.

s cílem podstoupit interrupci, stoupá, na druhou stranu počet polských lékařů, kteří jsou ochotni interrupci provést, klesá. Pro polské ženy ovšem představuje překážku také český interrupční zákon (zák. č. 66/1986 Sb.), který v § 10 stanovuje, „že umělé přerušení těhotenství podle § 4 se neprovede cizinkám, které se v České socialistické republice zdržují pouze přechodně“. Možností podstoupit legální interrupci je proto prokázání se trvalým pobytem či pracovní smlouvou. Ke zmíněnému zákonu existují výklady, a to stanovisko ministerstva zdravotnictví, stanovisko veřejného ochránce práv a České lékařské komory. Ombudsman a ministerstvo zdravotnictví se shodují, že zákaz provedení interrupce se nevztahuje na cizinky, které mají povolení k pobytu na území ČR na základě některých mezistátních dohod (např. Smlouva o fungování EU). Je záhodno zmínit, zda by celou situaci mohla usnadnit novelizace zmíněného zákona, nebo alespoň úprava či úplné zrušení § 10.

Po celém světě roste počet organizací, které hájí práva žen a jejich právo na interrupci a snaží se o hledání mezer v zákoně, aby bylo možno ženám pomoci (psychologická pomoc, možnost vycestování do zahraničí aj.). Jednou z organizací působící v České republice je například organizace Ciocia Czesia (Teta Češka).¹⁰⁷

6.2 Eutanazie

Eutanazie pochází z řeckého slova *euthanasia* a v překladu znamená dobrou smrt. Eutanazií tedy rozumíme usmrcení léčené osoby lékařem, který tak činí k dobru pacienta. Podstatou je pasivní či aktivní jednání s cílem zkrátit pacientův život na jeho žádost. Abychom mohli hovořit o eutanazii, musí jít o jednání úmyslné.

Eutanazie je velmi probíraným problémem, jedná se o velmi složitou otázku obsahující politický, mravní, náboženský, zdravotní i právní rozměr.¹⁰⁸ V případě

¹⁰⁷ KABRHELOVÁ, Lenka, Matěj VÁLEK a Dominika KUBIŠTOVÁ. Trauma doma i za hranicemi. Jaké překážky čekají na polské ženy, které se snaží v Česku podstoupit interrupci? IRozhlas [online]. Praha, 14.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/podcast-vinohradska-12-polsko-potratova-turistika-interrupce-cesko_2112140600_miz

¹⁰⁸ KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 638. ISBN 80-86898-44-X.

eutanazie dochází ke střetu dvou zájmů. Prvním zájmem je zájem společnosti na ochraně lidského života a potrestání nezákonného jednání. Druhým je právo jednotlivce svobodně se rozhodnout o svém životě. Důležitá otázka je v tomto případě založena na dvou principech, na principu nedotknutelnosti života a principu kvality života, tedy za jakých okolností je přípustné ukončit život, který nemá šanci na přežití a udržování života je vůči nemocné osobě nelidské.¹⁰⁹

Společnost je v případě eutanazie rozdělena na dva tábory. Na zastánce a odpůrce. Zastánci si stojí za názorem, že každý má právo se svobodně rozhodovat o svém životě, především v jinak neřešitelných situacích. Mnozí zastávají názor, že duševně či jinak vážně nemocná osoba s nevléčitelnou chorobou uvítá eutanazii jako jediné východisko. Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry je osoba trpící bolestmi schopna posoudit své nezvratné rozhodnutí. V tomto případě je zásadní fakt, že o svém životě může rozhodnout osoba pouze plně způsobilá a duševně v pořádku. Dalším argumentem pro je existence situace, kdy smrt pro pacienta z jeho pohledu nepředstavuje žádnou újmu, ale naopak benefit, a proto je autonomní žádost o smrt oprávněná a její provedení eticky přípustné. Zastánci také hovoří o všudypřítomné existenci eutanazie, proto je lepší ji připustit, regulovat ji zákonem a mít ji pod kontrolou než ji ignorovat. Odpůrci eutanazie upozorňují na možnost jejího zneužití. Argument proti je také takový, že život má vždy větší váhu a hodnotu než smrt. Není tak možné odstranit utrpení odstraněním trpícího člověka. Odpůrci hovoří o problému, že pokud se něco děje, nebo že to existuje, ještě neznamená, že je to dobré a že bychom to měli legalizovat.

Poslední článek tohoto řetězce tvoří lékaři, kteří jsou nuceni nést psychickou a morální zátěž tohoto konečného rozhodnutí.¹¹⁰

Tzv. „nepřímá/pasivní“ eutanazie spočívá v umožnění ukončení života druhého nečinností, a to na jeho žádost. Jedná se například o nepoužití prostředků, které by za normálních okolností prodloužily život pacienta a tím dojde k urychlení smrti. Charakteristická pro tento typ eutanazie je nečinnost. „Přímá/aktivní“ eutanazie je záměrné zkrácení života ošetřované osoby, i přes to, že cílem je ušetřit ho dalších utrpení. Jedná se o úmyslné, vědomé ukončení života pacienta na jeho žádost.

¹⁰⁹ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 26. ISBN 80-210-1140-8.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 28.

Při uplatňování eutanazie je nutné nahlížet na všechny aspekty. Na rodinné důvody, důvody nemocného, otázky právní a etické.¹¹¹ V České republice trestní právo posuzuje úmyslné usmrcení jiné osoby, ať už ze slitování či na její prosbu jako vraždu.¹¹² Usmrcení z milosrdenství není v českém právním řádu dovoleno.¹¹³

Ke zneužití pojmu eutanazie došlo při hromadném vraždění chronicky nemocných, tělesně postižených pacientů s psychickými problémy a neproduktivních občanů během „Euthanasieprogramm“ v německém národním socialismu.¹¹⁴

Mezi země, které umožňují eutanazii, patří například Nizozemsko, kde je možné eutanazii provést oběma způsoby (aktivně i pasivně). Nizozemsko bylo první zemí na světě, která umožnila usmrcení pacientů na jejich žádost a eutanazie je zde legální od roku 2002. O eutanázii zde může požádat kdokoli starší 12 let, kdo trpí „nesnesitelným utrpením bez vyhlídky na zlepšení“. Pokud se ale jedná o osobu mladší 16 let, je potřeba souhlas rodičů.

6.2.1 Asistovaná sebevražda

Asistovaná sebevražda spočívá v úmyslném sebezabití vykonaném s asistencí jiné osoby. Rozdíl mezi eutanazií a asistovanou sebevraždou je, že při eutanazii vykoná samotné usmrcení napomáhající (jiná) osoba, nejčastěji zdravotník. U asistované sebevraždy vykoná sebevrah usmrcení sám, asistující osoba je sebevraždě přítomna a pouze připraví klientovi podmínky pro spáchání sebevraždy (např. příprava látky). Pacient musí vlastnoručně udělit souhlas o dobrovolném ukončení života. Celý proces je nahráván na videokameru a klientův souhlas musí být videokamerou zaznamenán. Asistent je přítomen během celého aktu.

¹¹¹ ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 30. ISBN 80-210-1140-8.

¹¹² GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 332. ISBN 978-80-7380-423-7.

¹¹³ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

¹¹⁴ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 251. ISBN 978-80-7380-103-8.

Ve většině zemí na světě je asistovaná sebevražda nelegální. Výjimku tvoří země jako Švýcarsko či některé státy USA (Oregon, Washington, Montana aj.), ve kterých existují specializované kliniky, které asistovanou sebevraždu provádí. Cena asistované sebevraždy vychází v přepočtu na české koruny přibližně na 160 000,- korun. Švýcarsko je jedinou zemí, kam mohou za cílem asistované sebevraždy dorazit také občané jiných zemí.

Ve Švýcarsku byl mimo jiné schválen nový prototyp kapsle, která umožňuje sebevraždu provést důstojně a bezbolestně. Smyslem této kapsle je zaplnění vnitřku rakve dusíkem, a to má za následek rychlé snížení obsahu kyslíku. Osoba do 5 minut ztratí vědomí, a aniž by začala panikařit nebo se dusit, zemře v důsledku nedostatku kyslíku. Tento prototyp by měl být uveden do provozu v roce 2022. Doposud je v zemi k asistované sebevraždě využíván tekutý pentobarbital sodný.¹¹⁵ Zmíněné Švýcarsko, kde je provedení asistované sebevraždy legální, přijalo asistovanou sebevraždu jako legální způsob usmrcení v roce 1942 na základě čl. 115 trestního zákoníku. Účast na sebevraždě a nabádání k ní je trestné pouze v případě zjištěných motivů.

V České republice je pro osobu asistující u sebevraždy její účast trestná podle § 144 TZ (trestný je i pokus). Sebevražda sama o sobě trestná není.

V prosinci 2021 došlo rakouským parlamentem ke schválení zákona umožňujícího asistovanou sebevraždu. Na asistovanou sebevraždu má podle parlamentu právo každý dospělý člověk trpící trvalou, smrtelnou a nevléčitelnou nemocí. Případ musí být posouzen dvěma lékaři, z nichž jeden musí mít kvalifikaci z oboru paliativní medicíny (obor zabývající se léčbou pacientů s nevléčitelnou nemocí). Zákon má ale zároveň umožnit, aby nikdo tuto cestu nevolil, pokud jsou ve hře i jiné možnosti.¹¹⁶

Pro mnohé z nás je asistovaná sebevražda nepochopitelným krokem. Pro mnoho lidí je ovšem smrt jediným vysvobozením, například pokud trpí bolestmi či nevléčitelnou nemocí.

¹¹⁵ Sebevražedná kapsle: Doktor Smrt představil svůj stroj na eutanázii. Sám si vytiskni na 3D a sám se zabij. Echo24 [online]. 11.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/STrFw/sebevrazedna-kapsle-doktor-smrt-predstavil-svuj-stroj-na-eutanazii-sam-si-vytiskni-na-3d-a-sam-se-zabij>

¹¹⁶ ŠNAJDROVÁ, Tereza. Rakousko schválilo zákon umožňující asistovanou sebevraždu. Refresher [online]. 17.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://refresher.cz/107831-Rakousko-schvalilo-zakon-umoznujici-asistovanou-sebevrazdu>

6.3 Otázka ukončení marné lékařské péče

Marná léčba je v posledních letech velmi probírané téma. Jedná se o léčbu, která prakticky nemůže dosáhnout svého cíle – vyléčení pacienta. Hovoříme o pokračování v poskytování lékařské péče pacientovi, u kterého není naděje na vyléčení. Marná je taková léčba, která je do dané míry nedostačující, nebo je neúčinná, a lékaři se shodnou na jejím neposkytnutí, a to i v případě, že ji pacient nebo jeho zákonný zástupce vyžaduje. Pacient by tak neměl být přístrojově udržován při životě, pokud je to z pohledu medicíny nesmyslné. Konečné rozhodnutí tedy náleží ošetřujícímu lékaři.

Definovat marnost je velmi obtížné. Lékařská etika proto o marnosti uvažuje v několika směrech. Z pohledu fyziologického spočívá marnost například v zahájení resuscitace u pacienta po úrazu s dekapitací. Kvantitativní marnost znamená, že pravděpodobnost úspěšnosti léčby je menší než 1 nebo 5 %. V případě kvalitativní marnosti je léčba účinná pouze omezeně, její význam je spíše v prodlužování špatného zdravotního stavu. Marnost v ekonomickém směru značí vysoké náklady léčby. Z daného vyplývá, že výslovně stanovit marnost léčby je skoro nemožné. Proto je v dnešní době výraz marná léčba nahrazen výrazem prospěšná/neprospěšná léčba.

Při ukončení léčby jsou léčebná opatření snižována. Je velmi důležité nezaměňovat ukončení nebo nezahájení neúčelné léčby s pasivní eutanazií.¹¹⁷

Prodlužování takovéto léčby nemusí znamenat zvýšení kvality života pacienta. Při ukončení marné lékařské péče je ale potřeba dodržovat základní etické principy, kterými jsou například plné respektování pacientovy autonomie a lidské důstojnosti, správné a spravedlivé využití dostupných prostředků a pravdivé informování pacienta.

V souvislosti s ukončením marné lékařské péče bych ráda zmínila doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 „O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelně nemocných a umírajících“, známé také jako „Charta práv umírajících“. Smyslem tohoto dokumentu je chránit důstojnost všech lidí a práv s ní souvisejících.

¹¹⁷ SLÁMA, Ondřej a Tereza VAFKOVÁ. Etické a právní aspekty paliativní péče. Masarykova univerzita [online]. 2020 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/ps19/paliativni_pece/web/pages/08_09_marna_lecba.html

Parlamentní shromáždění členskými státy Rady Evropy doporučuje respektování a ochranu důstojnosti nevléčitelně nemocným osobám, tím, „že uznají a budou hájit nárok nevléčitelně nemocných nebo umírajících lidí na komplexní paliativní péči a že přijmou příslušné opatření; že budou chránit právo nevléčitelně nemocných a umírajících osob na sebeurčení a že pro to přijmou nutná opatření; že zachovají předpis, zakazující úmyslné usmrcení nevléčitelně nemocných nebo umírajících osob a že zároveň uznají, že právo na život, zejména ve vztahu k nevléčitelně nemocným a umírajícím osobám, je členskými státy garantováno v souladu s článkem 2 Evropské úmluvy o lidských právech, který říká, že nikdo nemá být úmyslně zbaven života.“¹¹⁸

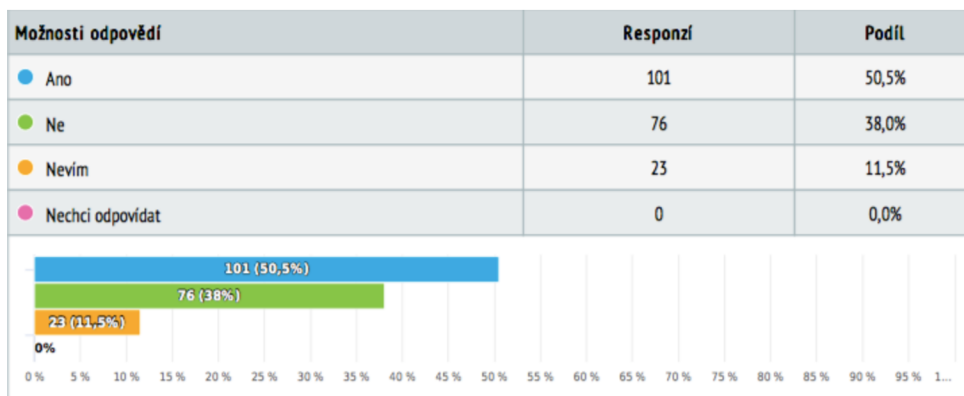
7. Výzkum o trestu smrti a interrupci

Na závěr této práce uvedu výsledky z dotazníku, který jsem zkonstruovala s cílem získání informací a poznatků od náhodně zvolených účastníků. Dotazník byl vytvořen a vyhodnocen skrze webovou aplikaci www.survio.com a byl respondentům rozeslán elektronicky.¹¹⁹ Respondenti se skládali ze studentů Policejní akademie, rodinných příslušníků, přátel a kolegů z pracovního prostředí, kteří měli možnost dotazník dále sdílet, a tudíž byl výběr částečně náhodný. Dotazníku se zúčastnilo přesně 200 respondentů, skládal se ze 14 otázek na téma trestu smrti a interrupce a všechny odpovědi byly anonymní. Veškeré následující přiložené grafy jsou převzaté přímo z výše zmíněné internetové stránky, prostřednictvím které jsem vypracovala dotazník, abych zachovala původnost a věrohodnost odpovědí.

Na první otázku, ve které zazněl dotaz, zda by mělo v České republice dojít ke znovuzavedení trestu smrti, odpovědělo 101 respondentů, že ano. Celkem 76 účastníků dotazníku by znovu trest smrti v ČR nezavedlo.

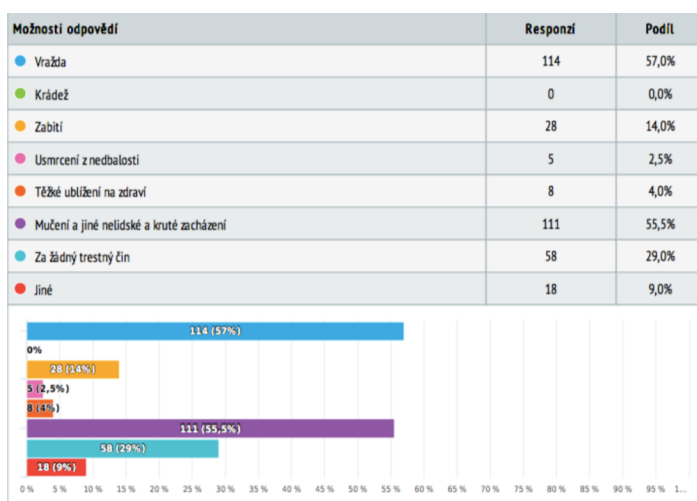
¹¹⁸ Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 „O ochraně lidských práv a důstojnosti nevléčitelně nemocných a umírajících.“ („Charta práv umírajících“). [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.kleofas.cz/files/prloha-etickeho-kodexu.pdf>

¹¹⁹ Webová stránka www.survio.com k tvorbě dotazníků

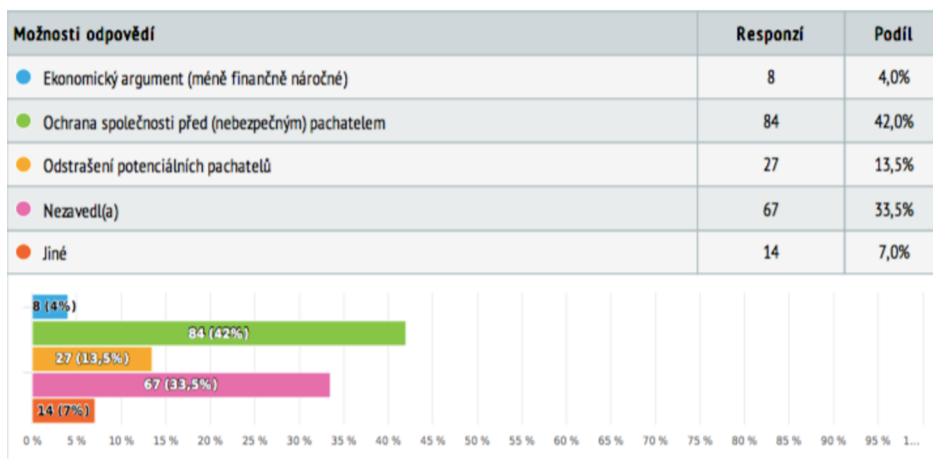
Obrázek 1 - graf č. 1, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Ve druhé otázce jsem se dotázala, za jaký trestný čin by respondent uložil trest smrti. Nejvíce respondentů, celkově 114, by uložilo trest smrti za trestný čin vraždy (§ 140 TZ). Za trestný čin krádeže (§ 205 TZ) by žádný z dotázaných absolutně trest neuložil.

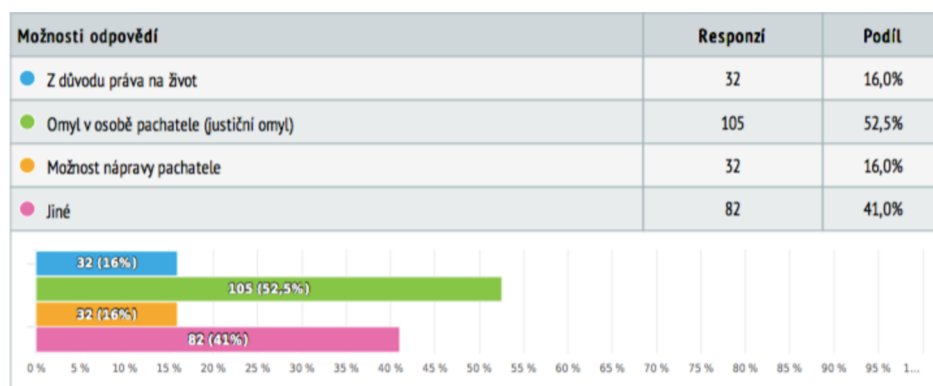
Obrázek 2 - graf č. 2, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Dále mě zajímalo, z jakého důvodu by respondent trest smrti zavedl. Nejčastější odpovědí pro zavedení trestu smrti byla ochrana společnosti, celkem 84 odpovědí, 67 dotázaných by trest smrti vůbec nezavedlo. Ekonomický argument (menší finanční náročnost) byla odpověď s nejmenším počtem hlasů.

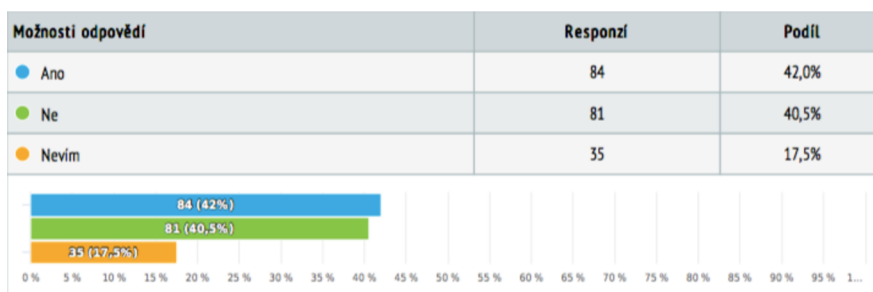
Obrázek 3 - graf č. 3, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Na otázku, proč je respondent proti trestu smrti, uvedlo 16 % respondentů „z důvodu práva na život“, převaha respondentů hlasovala pro „omyl v osobě pachatele“.

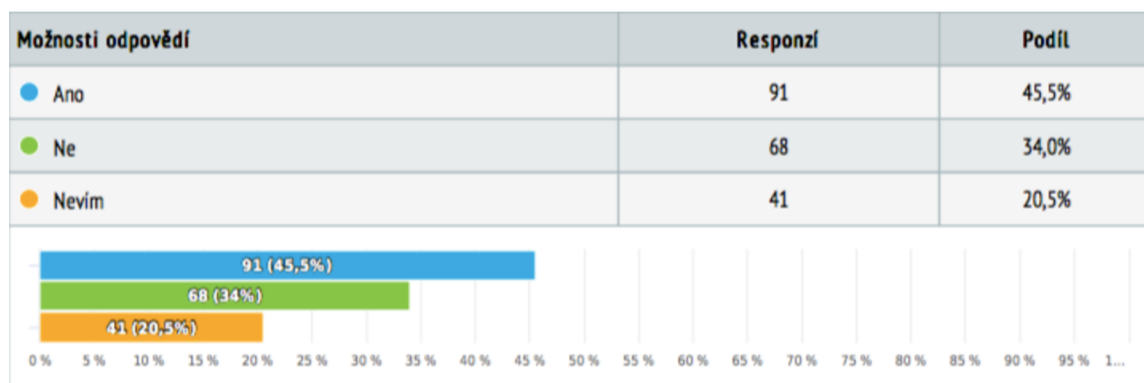
Obrázek 4 - graf č. 4, zdroj: autor, graf www.surveo.com

V páté otázce byl položen dotaz, zda je trest smrti na doživotí dostatečnou alternativou k trestu smrti. Zde byly názory velmi vyrovnané. O pouhé 3 hlasy „zvítězila“ kladná odpověď.

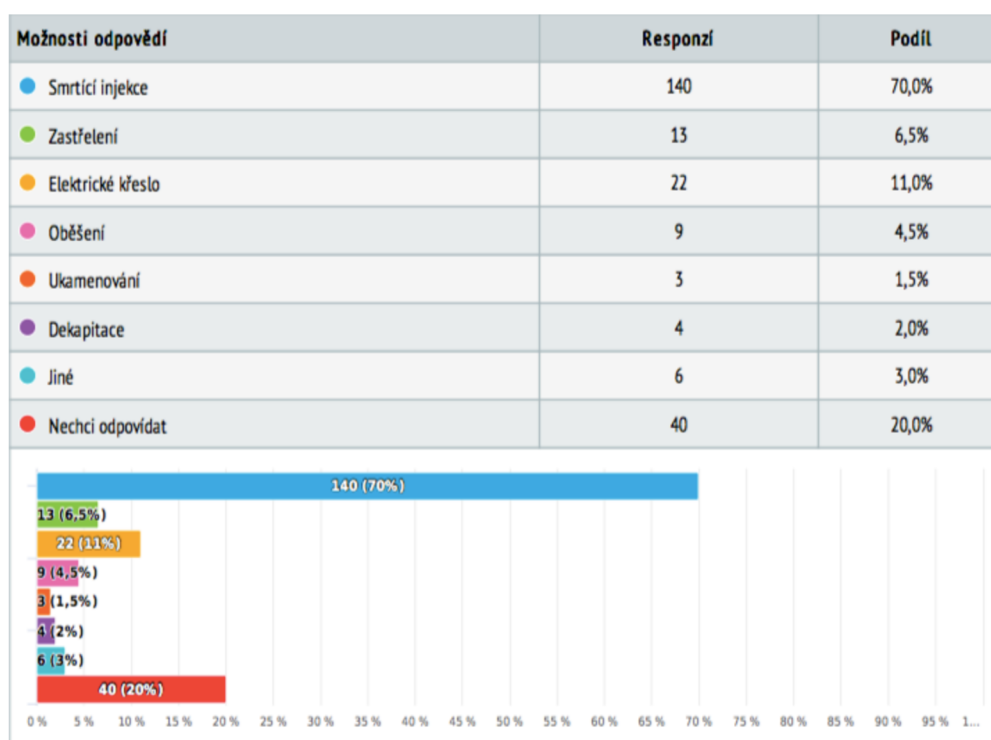
Obrázek 5 - graf č. 5, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Celkem 91 dotázaných si myslí, že by znovuzavedení trestu smrti vedlo ke snížení kriminality v ČR. Naproti tomu 68 respondentů nesdílí stejný názor.

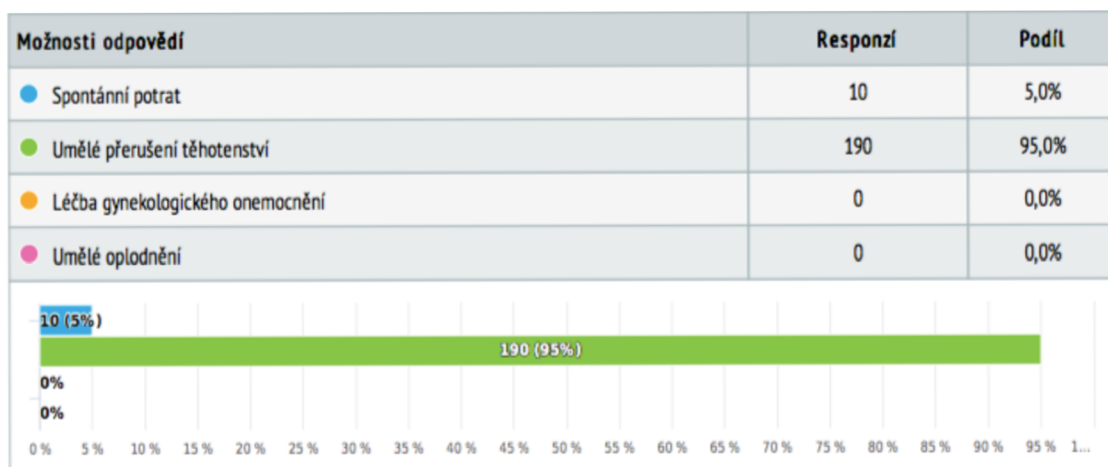
Obrázek 6 - graf č. 6, zdroj: autor, graf www.surveo.com

V sedmé otázce jsem se zeptala, jaká forma usmrcení je pro dotázané nejpříjemnější při odsouzení k trestu smrti. Jak se dalo předpokládat, převážná většina (70 %) by za nejpříjemnější trest smrti považovala smrtící injekci. Ukamenování by zvolili 3 respondenti.

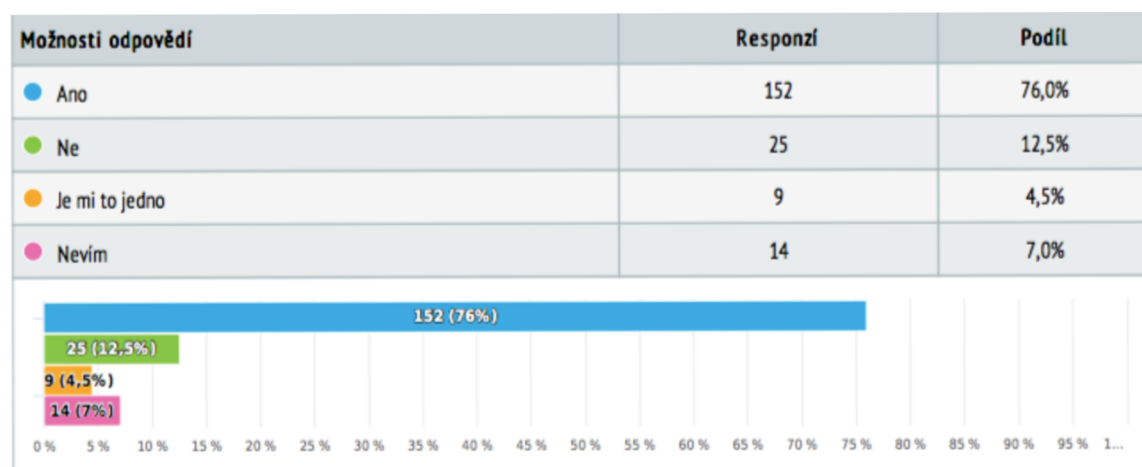
Obrázek 7 - graf č. 7, zdroj: autor, graf www.surveo.com

V druhé části dotazníku jsem se zaměřila na umělé přerušení těhotenství. Pozastavila jsem se nad faktem, že 5 % dotázaných považuje pojem interrupce za spontánní potrat.

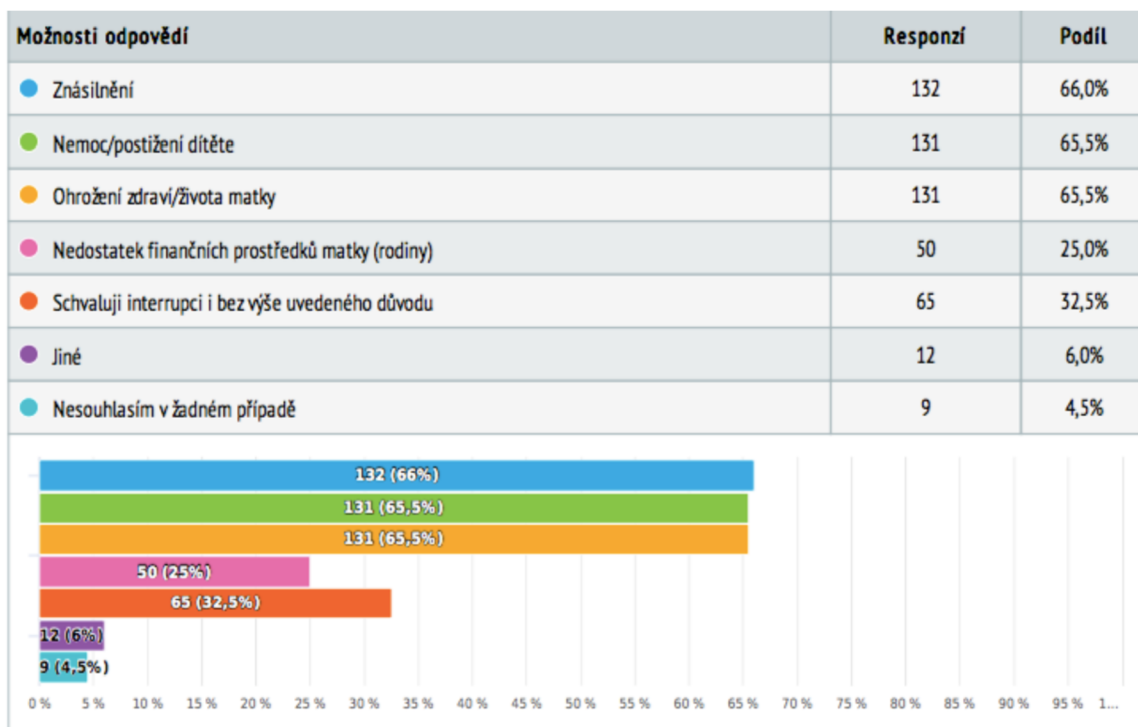
Obrázek 8 - graf č. 8, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Za deváté jsem položila otázku, zda dotazovaný s interrupcí souhlasí či nikoliv. Absolutní většina s umělým přerušením těhotenství souhlasí.

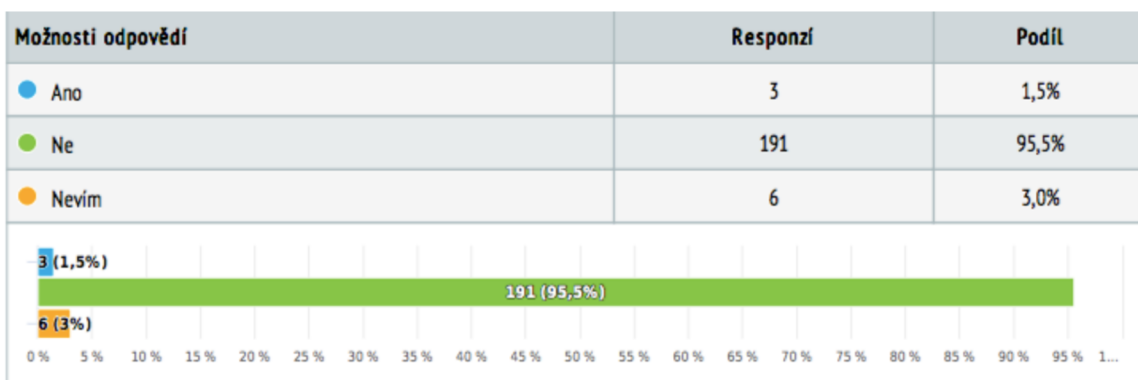
Obrázek 9 - graf č. 9, zdroj: autor, graf www.surveo.com

Mým dalším dotazem bylo, v jakém případě by respondent s interrupcí souhlasil. Nejvíce osob (132) by s interrupcí souhlasilo v případě trestného činu znásilnění (§ 185 TZ).

Obrázek 10 - graf č. 10, zdroj: autor, graf www.surveo.com

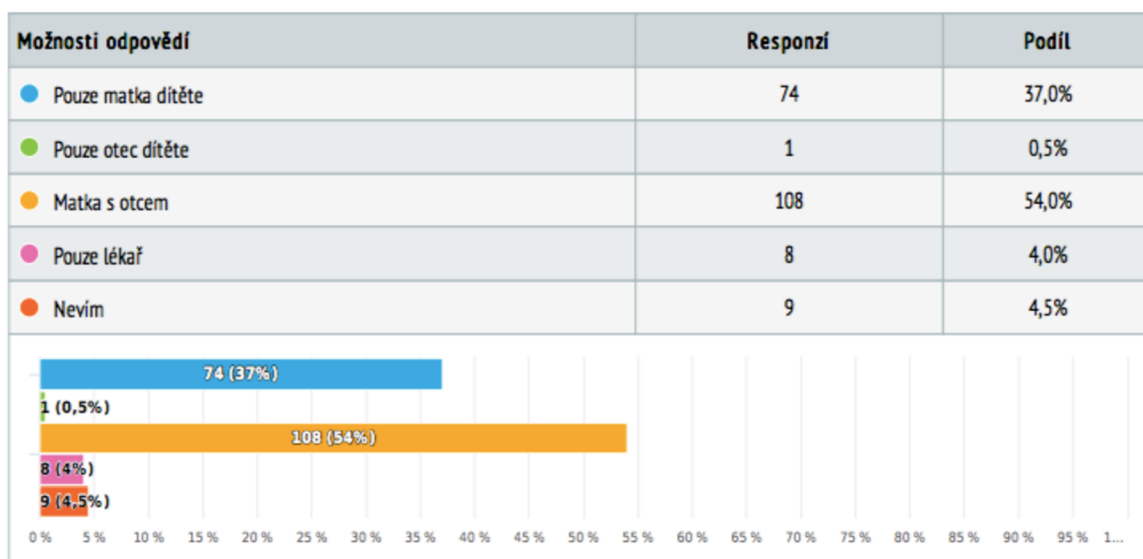
V následujícím dotazu jsem se zeptala, zda by respondent morálně odsoudil ženu v případě, že by interrupci podstoupila. Tři z 200 respondentů by ženu morálně odsoudili, pokud by podstoupila umělé přerušování těhotenství.

Obrázek 11 - graf č. 11, zdroj: autor, graf www.surveo.com

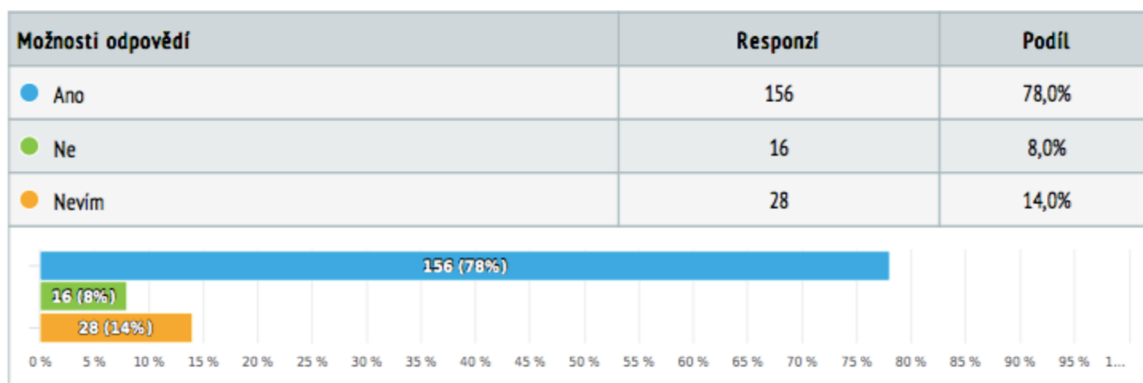
Ve dvanácté otázce jsem se zajímala, kdo by měl o interrupci rozhodovat. Zarážející pro mě byla odpověď jediné osoby, která si myslí, že by o umělém

přerušení těhotenství měl rozhodovat pouze otec dítěte. Nejvíce osob (54 %) odpovědělo, že by o interrupci měla rozhodovat matka s otcem. Osm osob by rozhodnutí svěřilo pouze lékaři.

Obrázek 12 - graf č. 12, zdroj: autor, graf www.surveo.com

V předposlední otázce jsem se dotazovala, zda má žena vůbec právo před narozením dítěte rozhodovat o jeho životě. Podle hojné většiny dotázaných má žena právo rozhodovat o životě dítěte před jeho narozením.

Obrázek 13 - graf č. 13, zdroj: autor, graf www.surveo.com

V poslední otázce jsem nechala prostor pro názory a vyjádření dotázaných, zda se ve větší míře zajímali o trest smrti či interrupci. K mému překvapení se celkem více než polovina osob ani o jednu z problematik nezajímala či neměla potřebu vyjádřit svůj názor (více než 110 osob). Z menší poloviny bych ráda vyzdvihla několik odpovědí. Trest smrti by z důvodu ochrany bezmocných dětí před násilníky

a pedofily zavedlo několik z respondentů. Mnoho dotázaných by trest smrtiuložilo v případě brutálního trestného činu, v některých případech zločinu proti lidskosti či u jednoznačně prokázaných zvláště závažných zločinů (nájemné vraždy, vraždy na dítěti aj.) Někteří jedinci, kteří by souhlasili se znovuzavedením trestu smrti, zmiňují riziko v případě odsouzení nevinného či justiční chybu, protože justiční systém a metody vyšetřování a dokazování nejsou neomylné. Jakmile by nastala sebemenší pochybnost o vině pachatele, trest smrti by respondent neuložil. Je tedy velmi zásadní rozlišit vinného a nevinného člověka. Jeho zavedení by neslo mnoho rizik a ve společnosti by nefungoval. V rámci naší současné legislativy je dle respondenta rozumné, že trest smrti v České republice není. Právní systém totiž usiluje o nápravu pachatele, proto je na místě výjimečný trest namísto trestu smrti. Další z odpovědí byl názor, že trest smrti by vedl ke snížení kriminality, nebo by usměrnil společnost, a je důležité vést společnost k zodpovědnosti a zvažovat své činy s jejich důsledky. Rozdílný názor má jiný respondent, který naopak uvedl, že se nelze domnívat, že by trest smrti měl výraznější dopad na snížení kriminality. Jeden z respondentů uvedl, že nikdo není neomylný, ani soudci, a proto by nikdo neměl mít právo rozhodovat o životě a smrti druhých. Velice mě zaujal názor jednoho z respondentů, který by trest smrti nahradil pracovním táborem či veřejně prospěšnými pracemi, a to doživotně. Jiný dotázaný uvedl, že trest smrti do moderní společnosti vůbec nepatří. Další respondentka uvedla, že z hlediska práva má každý právo na život, ovšem z morálního hlediska považuje trest smrti za lepší řešení než běžné tresty. Jasný názor měl respondent, který v obou případech (trest smrti a interrupci) považuje život za dar a nikdo nemá nárok ho druhému brát.

V souvislosti s interrupcí mě zaujaly názory některých respondentů, kteří uvedli, že umělé přerušování těhotenství je v dnešní době běžné, což považují za znepokojivé. Jiní jsou toho názoru, že existují případy, kdy je interrupce žádoucí či oprávněná. Respondentka pracující jako zdravotní sestra na gynekologickém oddělení v nemocnici uvedla, že se denně setkává v průměru s deseti interrupcemi. Mnoho respondentů zastává názor, že žena má právo a nárok se svobodně o umělém přerušování těhotenství rozhodnout. Interrupce je z pohledu jednoho z respondentů pouze věcí matky a rozhoduje se s ohledem na své svědomí. Mnoho respondentů se k interrupci vyjádřilo z vlastní zkušenosti. Otázka

interrupce je velmi probírané téma, kterého se dotýká mnoho faktorů. Většina respondentů se přiklání k názoru práva žen na podstoupení interrupce, je však důležitá finanční, vzdělávací a psychologická podpora žen, aby k umělému přerušení těhotenství docházelo co nejméně. Celkem třikrát se v odpovědích objevila situace v sousedním státě Polsku, která je pro respondenty znepokojivá. Pouze jediný respondent měl velmi vyhraněný názor na umělé přerušení těhotenství. Dotyčný uvedl, že v případě interrupce se nejedná o právo ženy na umělé přerušení těhotenství a z důvodu vzniku nové lidské duše nemá nikdo nárok ji usmrtit. Umělé přerušení těhotenství je z pohledu tohoto respondenta horší než vražda dospělé osoby, jelikož dochází k usmrcení nevinného a bezbranného dítěte, přičemž ten, kdo se rozhodl jej usmrtit, je jeho vlastní matka.

Na základě vyhodnocení dotazníku převládá názor ke znovuzavedení trestu smrti, což by ale doprovázelo mnoho rizik a nejistoty. Obnovení absolutního trestu by mohlo vést k mírnému snížení kriminality, nebo alespoň k odstrašení pachatelů od páčání některých forem trestné činnosti. Je ale otázka, zda by právní systém unesl takto velkou zodpovědnost a do jaké míry by justice byla schopná se stoprocentní jistotou určit pachatelovu vinu bez absolutně žádných pochybností. Na druhou stranu je pro některé pachatele trest smrti dokonce přijatelnější trest než trest na doživotí. Na otázku, zdali bych souhlasila se zavedením trestu smrti, nedokážu s jistotou odpovědět. Ztotožňuji se s názorem, že za některé trestné činy by byl trest smrti adekvátním řešením a pro rodiny pozůstalých zadostiučiněním. Avšak zavedení trestu smrti by znamenalo snížení standardů ochrany lidských práv. Debata o jeho znovuzavedení je ovšem irelevantní, neboť je Česká republika vázána mezinárodními dohodami a úmluvami o zákazu znovuzavedení trestu smrti. Přesto je diskuse na toto téma ve společnosti stále aktuální a především, neexistuje na něj jednotný názor.

Ohledně interrupce se přikláním k názoru, že žena by měla mít nárok na umělé přerušení těhotenství. Ovšem každá mince má dvě strany. Do určité míry souhlasím s právní úpravou interrupce v České republice, až na výjimky, jako například nemožnost umožnit podstoupení interrupce cizinkám či ženám bez dlouhodobého pobytu (např. situace s polskými ženami). Jedná se ale o velmi choulostivé téma, které by si zasloužilo náležitou debatu.

Cílem tohoto dotazníku nebylo vyřešení problému umělého přerušování těhotenství a trestu smrti, ani uchopení těchto problémů jako celek. Jsem si vědoma toho, že se jedná o velmi kontroverzní, nelehká a diskutabilní témata a tato problematika nemůže být vyřešena skrze jednu bakalářskou práci. Sami zákonodárci či tvůrci právních komentářů si v mnohých otázkách týkajících se těchto témat nejsou jisti. Vytvořením tohoto dotazníku jsem sledovala získání a sběr informací o názorech a znalostech vzorku populace, zda dotázaní mají či nemají povědomí o těchto tématech a nakolik se touto problematikou zabývají. Mnohé názory mě velice překvapily. Myslím si, že málokdo se jednoznačně a bez jakýchkoliv pochyb přikloní k jedné, nebo druhé straně. Témata trestu smrti i interrupce spolu, dle mého, úzce souvisí. Velmi jednoduše řečeno, v obou případech je lidský život v rukách někoho jiného a o jeho osudu rozhoduje druhá osoba.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo informovat o základních lidských právech a svobodách, především potom o právu na život. Během psaní této práce jsem se informovala z různých zdrojů (kolegové v pracovním prostředí, přátelé, spolužáci, blízcí) a někteří z dotázaných měli značnou dobu problém vyjmenovat alespoň jedno základní lidské právo. Nejčastější odpovědí bylo právo na svobodu (pohybu, projevu aj.). Málakoho při položení dotazu, o jakých našich základních lidských právech ví, napadlo právo na život. Dle mého názoru chápe většina populace toto právo jako samozřejmost, nebo nemá vůbec povědomí o tom, že je právo na život zakotveno v zákonech nejvyšší právní síly.

V úvodní části této práce jsem se zaměřila na pochopení práva na život jako takového, na jeho ochranu, v které době základní lidské právo vzniká a na závěr první kapitoly jsem se zabývala trestem smrti. V druhé kapitole jsem nastínila historii tohoto práva, zakotvení v nejdůležitějších právních dokumentech České republiky a taktéž mezinárodní právní úpravu. Ve třetí kapitole jsem se do větší míry zabývala historií práva na život a trestu smrti v České republice. Ve čtvrté kapitole jsem zmínila, ve kterých právních předpisech ČR je právo na život zakotveno a v páté kapitole jsem se zajímala o trestněprávní otázky související se základním lidským právem a v předposlední kapitole o aktuální témata s ním spojená. Na závěr této práce jsem vyhodnotila dotazník, který jsem vytvořila s cílem zjištění názorů a poznatků od náhodných respondentů.

Snažila jsem se o rozebrání problematiky témat souvisejících se základním lidským právem, která jsou dle mého velmi diskutabilní a nelze u nich jednoznačně určit, co je správně a co ne. Problematika týkající se práva na život je značně širší, než se na první pohled může zdát. S právem na život je spojeno mnoho okolností, na které nelze jednoznačně odpovědět. Otázky a problémy, se kterými jsem se během psaní bakalářské práce setkala, jsou velice zajímavé a rozhodně mě i po dopsání této práce budou zajímat dále. Jako nejzajímavější komponent související s tímto právem je dle mého stanovení otázky, kdy lidský život začíná, tím pádem, kdy pojímá právní ochrany. Dle mého názoru bude ožehavost problematiky související s právem na život, především poté umělé přerušení těhotenství a

eutanzie stále stoupat a debata s nimi spojená je na místě. Nedostatečná právní úprava a neaktuálnost zákonů v České republice týkající se umělého přerušení těhotenství, eutanazie či asistovaného odchodu ze světa (asistované sebevraždy) by mohla do budoucna činit problém.

Seznam použitých pramenů

Monografie:

FILIP, Jan. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1569-1.

GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7.

Katolická církev. Katechismus katolické církve. Překlad Josef KOLÁČEK. Vyd. 2., V Karmelitánském nakl. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

KLÍMA, Karel. Ústavní právo. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-000-4.

KLÍMA, Karel a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-44-X.

KUCHTA, Josef. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5.

KUKLÍK, Jan. Prezident Masaryk a trest smrti. In: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 20, č. 5 (1998).

LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0222-X.

NEVŘALA, Jan. Základy forenzní psychologie. Ostrava: Ostravské univerzita, 2005. ISBN 80-7368-037-8.

PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-468-8.

ZIMEK, Josef. Právo na život: Vybrané otázky související se základním právem člověka – právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1140-8.

ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: Globalizace – bezpečnost. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-103-8.

Článek z online časopisu:

Časopis pro právní vědu a praxi [online]. XXIV. Brno, 2016 [cit. 2021-09-15]. ISSN 1805-2789. Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1366264/CPVP_4_16.pdf

Právní předpisy:

Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 „O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelně nemocných a umírajících.“ („Charta práv umírajících“). [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.kleofas.cz/files/prloha-etickeho-kodexu.pdf>

Listina základních práv Evropské unie. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 13.4.2011 [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/pravo_evropske_unie/isabonska_smlouva/listina_zakladnich_prav_evropske_unie.html

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 16.12. 1966. [cit. 2021-08-20]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/04_uvod/01_ICCPR.pdf

Nářízení evropského parlamentu a Rady EU č. 1260/2013 ze dne 20.11.2013. [cit. 2021-08-20]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1260&from=IT>

Sdělení č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2004-100>

Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
[cit. 2021-08-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

UNITED NATIONS. Všeobecná deklaráce lidských práv [online]. 2015. [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/3156327/Vseobecna_deklarace_lidskych_prav.pdf

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 86/1950 Sb., trestního zákona

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11.7. 1960 Ústava Československé socialistické republiky. [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29.2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

Soudní rozhodnutí:

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 11.2. 2021, sp. zn. 8 As 380/2018-31. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z:

http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2018/0380_8As__1800031_20210211152153_20210212084021_prevedeno.pdf

Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11.12. 1980, sp. zn. 3 TO 72/80. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://sbirka.nssoud.cz/sbirka/usneseni-nejvyssiho-soudu-ssru-ze-dne-11-12-1980-sp-zn-3-to-72-80/>

Webové stránky a elektronické zdroje:

Amnesty International global report: Death Sentences And Executions [online]. 2020 [cit. 2021-08-26]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/data/file/5249-death-sentences-and-executions-2020-web.pdf?version=1618938482>

Bělorusko popravilo atentátníky z minského metra. Lukašenko čelí ostré kritice Západu. Hospodářské noviny [online]. 19.3.2012 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-55078740-belorusko-popravilo-atentatniky-z-minskeho-metra-lukasenko-celi-ostre-kritice-zapadu>

BUREŠOVÁ, Pavla. Policie České republiky – KŘP Plzeňského kraje: Případ střelby ve Vochově odložen. Policie České republiky [online]. 22.11.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pripad-strelby-ve-vochove-odlozen.aspx>

Death Penalty information centre: State by State. Death Penalty Information centre [online]. 2021 [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/state-by-state>

DOHNAL, Radomír. Příliš drahá spravedlnost: americké státy pomalu ruší hrdelní tresty. IDnes [online]. 2019, 2021 [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/xman/styl/spravedlnost-test-smrti-usa-hrdelni-trest-poprava-uspory-alabama-michigan-wiskonsin.A190307_144259_xman-styl_taj

HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK. Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí [online]. Praha: Živá paměť, Galén, 2006 [cit. 2022-02-05]. s. 72–73. ISBN 80-

239-6720-7. Dostupné z: https://www.zivapamet.cz/wp-content/uploads/2021/04/Nacisticka_perzekuce.pdf

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Vše o OSN: Historie, struktura, financování [online]. 2014 [cit. 2021-12-15]. ISBN 978-80-86348-18-6. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2014/12/vse-o-osn-historie.pdf>

KABRHELOVÁ, Lenka, Matěj VÁLEK a Dominika KUBIŠTOVÁ. Trauma doma i za hranicemi. Jaké překážky čekají na polské ženy, které se snaží v Česku podstoupit interrupci? IRozhlas [online]. Praha, 14.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/podcast-vinohradska-12-polsko-potratova-turistika-interrupce-cesko_2112140600_miz

KUKLÍK, Jan. Před 72 lety vznikly lidové soudy. Vynesly stovky trestů smrti a doživotí. IDnes [online]. 20.6.2017 [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/vojenstvi/retribucni-dekrety-16-benes-benes-dekrete.A170619_122448_vojenstvi_kuz

LUXOVÁ, Lucie. Krajiní nouze v trestním právu. Epravo [online]. 8.7.2015 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/krajni-nouze-v-trestnim-pravu-98189.html>

NAVRÁTILOVÁ, Aneta. Polský soud rozhodl o znemožnění interrupcí. Centrum pro lidská práva a demokracii [online]. 16.2.2022 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/polsky-soud-rozhodl-o-znemozneni-interrupci>

Podpisy a stav ratifikace smlouvy 187. Council of Europe Portal [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.coe.int/de/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=187>

ŘÍHOVÁ, Karin. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva [online]. 1.4.2019 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>

Say no to the death penalty in Belarus: Death convicts brothers Kostseu pardoned [online]. 30.04.2021 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://dp.spring96.org/en/news/103181>

Sebevražedná kapsle: Doktor Smrt představil svůj stroj na eutanázii. Sám si vytiskni na 3D a sám se zabij. Echo24 [online]. 11.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SrFw/sebevrazedna-kapsle-doktor-smrt-predstavil-svuj-stroj-na-eutanazii-sam-si-vytiskni-na-3d-a-sam-se-zabij>

SLÁMA, Ondřej a Tereza VAFKOVÁ. Etické a právní aspekty paliativní péče. Masarykova univerzita [online]. 2020 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/ps19/paliativni_pece/web/pages/08_09_marna_lecba.html

Soud zprostil obžaloby policistu, který autem zahradil cestu motorkáři. Ten se těžce zranil. Česká televize [online]. 10.10.2018 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2618267-video-policista-zahradil-cestu-motorkari-ktery-se-pri-srazce-zranil-nyni-stoji-pred>

ŠIMÁK, Martin. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA. Lidská práva – od historie do současnosti [online]. 2005, 115-120 [cit. 2021-12-15]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>

ŠNAJDROVÁ, Tereza. Rakousko schválilo zákon umožňující asistovanou sebevraždu. Refresher [online]. 17.12.2021 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://refresher.cz/107831-Rakousko-schvalilo-zakon-umoznujici-asistovanou-sebevrazdu>

Vše o OSN: Ochrana lidských práv [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2014 [cit. 2021-12-20]. ISBN 978-80-86348-30-8. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2014/12/vse-o-osn-lidska-prava.pdf>

Webová stránka www.survio.cz použita k tvorbě dotazníku a grafů použitých v této práci

Zahradil cestu motorkáři. Policista Vaic byl definitivně zproštěn obžaloby, státní zástupce nepodal dovolání. IRozhlas [online]. 8.3.2019 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/policista-simon-vaic-motorka-zastaveni-zastupce-dovolani_1903080818_rez

Seznam obrázků

Obrázek 1 - graf č. 1 (Zavedl(a) bys v ČR znovu trest smrti?).....	53
Obrázek 2 - graf č. 2 (Za jaký trestný čin bys uložil(a) trest smrti?).....	53
Obrázek 3 - graf č. 3 (Z jakého důvodu bys zavedl(a) trest smrti?).....	54
Obrázek 4 - graf č. 4 (Proč jsi proti trestu smrti?).....	54
Obrázek 5 - graf č. 5 (Je dostatečná alternativa trestu smrti trest na doživotí?).	54
Obrázek 6 - graf č. 6 (Myslíš si, že by znovuzavedení trestu smrti vedlo ke snížení kriminality v ČR?).....	55
Obrázek 7 - graf č. 7 (Jakou formu trestu smrti považuješ za nejpříjemnější?) .	55
Obrázek 8 - graf č. 8 (Víš, co znamená pojem interrupce?).....	56
Obrázek 9 - graf č. 9 (Souhlasíš s interrupcí?).....	56
Obrázek 10 - graf č. 10 (V jakém případě bys souhlasil(a) s interrupcí?).....	57
Obrázek 11 - graf č. 11 (Odsoudil(a) bys morálně ženu, pokud by podstoupila interrupci?).....	57
Obrázek 12 - graf č. 12 (Kdo by měl o interrupci rozhodovat?).....	58
Obrázek 13 - graf č. 13 (Má žena právo rozhodnout o životě dítěte, před jeho narozením?).....	58